

QUIN'ÉS RESPONSABLE?

Crims de guerra a Txetxènia

Stanislav Dmitrievski
Oksana Txélixeva
Bogdan Gavreli

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

Fundació
Solidaritat UB

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

QUI N'ÉS RESPONSABLE?

Crims de guerra a Txetxènia

Stanislav Dmitrievski

Oksana Txélixeva

Bogdan Gavreli

Contingut

Pròleg	3
Tema, objectius i estructura de la investigació i descripció de la metodologia emprada.....	4
Història del conflicte txetxè.....	9
Crims internacionals.....	11
Dades i estadístiques	16
Circumstàncies de fet.....	25
Presumptes responsables	32
Conclusions i punts finals de la investigació.....	41
Abreviatures utilitzades	47

© Stanislav Dmitrievski, Oksana Txélixeva, Bogdan Gavreli, 2009

Títol original: *Who is responsible? War crimes in Chechnya* (Hèlsinki: INTO Kustannus Oy, 2009), originalment publicat en rus a l'informe "Tribunal Internacional per a Txetxènia" (Hèlsinki: Aki Kaurismaki Sputnik, 2009)

Edita:

Lliga dels Drets dels Pobles

C/ Sant Isidre, 140
08201 Sabadell
www.txetxenia.org

Fundació Solidaritat UB

C/ Melcior de Palau, 140
08014 Barcelona
www.solidaritat.ub.edu

Coordinació: Lliga dels Drets dels Pobles

Traducció: Traduaction

Disseny i maquetació: Ciannetwork, SL

Amb el suport :

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

Pròleg

Les anomenades guerres txetxenes (1994-1996 i 1999-2007) s'han convertit en els conflictes armats més importants i més destructius de l'antiga Unió Soviètica. La seva magnitud i conseqüències dramàtiques són comparables a les que van socavar Iugoslàvia els anys noranta. Les irreparables pèrdues humanes d'aquestes «guerres txetxenes» es xifren entre unes quantes desenes de milers i més de cent mil persones, i la gran majoria eren civils.

La comunitat internacional ha expressat en més d'una ocasió la seva profunda preocupació pels flagrants crims comesos en el marc d'aquest conflicte armat. Quan, el 1999, es van reprendre les hostilitats, l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa va exposar en tot moment en les seves resolucions els fets relacionats amb les flagrants violacions dels drets humans i del dret internacional humanitari que cometien ambdues parts (i que en alguns casos va descriure com crims de guerra). La Comissió de Drets Humans de Nacions Unides, el Comissari Europeu pels Drets Humans, el Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura i altres institucions van expressar la mateixa opinió.

Durant els anys que va durar el conflicte, destacades ONG internacionals i nacionals (Human Rights Watch, Amnistia Internacional, el centre per a la defensa dels drets humans Memorial, la Societat d'Amistat Russotxetxena, etc.) així com prestigiosos periodistes (Anna Politkóvskaia, Andrei Babitski, etc.) van aplegar molta informació sobre els crims comesos. Avui, una part d'aquelles proves han quedat corroborades per les sentències dels tribunals. El Tribunal Europeu de Drets Humans, en les seves primeres deu sentències sobre els casos «txetxens», va declarar la Federació russa culpable d'haver violat alguns drets fonamentals; en primer lloc, el dret a la vida, garantit per l'article 2 de la Convenció Europea. Hi ha centenars de denúncies fetes per residents de la República txetxena esperant ser tramitades. Quan vam decidir dur a terme aquesta investigació vam proposar-nos fer-ho més bé que no ho havien fet els funcionaris del Consell d'Europa després de l'adopció de la Resolució N1323 de l'Assemblea Parlamentària. Concretament, la nostra intenció és presentar una base jurídica per a la creació del Tribunal Internacional per a Txetxènia.

Tema, objectius i estructura de la investigació i descripció de la metodologia emprada

La investigació sobre el dret penal internacional i la seva aplicabilitat a les flagrants violacions dels drets humans perpetrades durant el conflicte es va dur a terme amb l'objectiu d'analitzar les violacions massives de les lleis humanitàries i de drets humans al llarg del conflicte armat a Txetxènia a la llum del dret penal internacional. Des d'aquesta perspectiva, demostrem que les violacions que estem avaluant presenten totes les característiques pròpies dels delictes internacionals i, en concret, dels crims de guerra i crims contra la humanitat, i que els responsables haurien de ser enjudiciats pels seus crims.

Segons alguns organismes internacionals, organitzacions de defensa dels drets humans i el Tribunal Europeu de Drets Humans, la impunitat era —i encara és— el principal problema. En tots els casos «txetxens», el TEDH ha determinat que s'han comès infraccions de l'article 2 relatiu a l'incompliment per part de les autoritats del seu deure de conduir investigacions penals efectives sobre les circumstàncies dels crims. Els perpetradors encara no han estat processats. I els milers de casos presentats per les organitzacions de defensa dels drets humans coincideixen en aquest aspecte. Hi ha hagut només uns pocs casos en què militars russos culpables de greus ofenses contra civils han estat declarats responsables dels seus crims. Tanmateix, la singularitat d'aquests casos només n'accentua la tendència general.

Pot semblar que la situació millora quan es tracta de portar davant d'un tribunal els criminals del bàndol txetxè. Els tribunals russos han dictat i continuen dictant centenars de sentències relatives a militants txetxens acusats d'assassinat, terrorisme i altres delictes greus. Tanmateix, les proves aportades per les organitzacions de defensa dels drets humans demostren que la majoria d'aquests casos han estat «fabricats» i que l'ús de la tortura per aconseguir testimonis de sospitosos entre persones d'ètnia txetxena s'ha convertit en sistemàtic. A més a més, els tribunals russos qualifiquen habitualment els atacs dels combatents txetxens contra el seu enemic armat d'«assassinat» i «terrorisme». Igualment, els crims comesos contra persones emparades pel dret internacional humanitari són qualificats d'accions que emprèn l'Estat contra aquells que participen en un aixecament armat. Això suggereix una tendència sistèmica que indica que la investigació i la persecució dels crims comesos pels representants del moviment separatista no poden ser considerades efectives, ni imparcials ni conformes a les normes internacionals.

El tema de la impunitat en el conflicte txetxè va ser tractat en la 13a sessió de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa (APCE). Considerem la Resolució N1323, del 2 d'abril de 2003, de l'APCE, com un motiu que justifica la nostra investigació. El paràgraf 10 (iii) d'aquest document és una recomanació que pot arribar a ser històrica. Diu així:

«Per garantir que els responsables d'abusos siguin enjudiciats, l'Assemblea [...] considera que, si els esforços per dur davant la justícia els responsables de violacions dels drets humans no s'intensifiquen, i el clima d'impunitat a la República txetxena es manté com fins ara, la comunitat internacional hauria de considerar la possibilitat de constituir un tribunal ad hoc per jutjar els crims de guerra i els crims contra la humanitat comesos a la República txetxena».

Des que es va adoptar aquesta resolució, no hi ha hagut avenços tangibles a Txetxènia respecte al problema de la impunitat. Es pot discutir sobre si la situació dels drets humans ha millorat o no a la República txetxena, però no es pot negar que la Federació russa no investiga —o es nega a investigar— la majoria de delictes greus comesos contra civils durant el conflicte.

Era evident des del principi que la crida valenta que va fer l'APCE per establir el tribunal internacional no seria altra cosa que una declaració d'intencions vistes les actuals circumstàncies polítiques. Hi ha mecanismes en el sistema actual de les relacions internacionals que permeten a la Federació russa bloquejar la constitució d'un tribunal com aquest en qualsevol moment. Tanmateix, la improbabilitat d'establir el tribunal a Txetxènia ara mateix no exclou que, en un futur previsible, pugui fer-se. El món canvia i la sort que han tingut Slobodan Milòsevic, Ràdovan Karadzic, Augusto Pinochet, Saddam Hussein, Ieng Sary i altres criminals internacionals il·lustra perfectament la velocitat a què es produeixen aquests canvis. A més a més, la perspectiva, encara que sigui remota, de fer incórrer en responsabilitat penal internacional els instigadors de la tragèdia txetxena pot convertir-se en un argument dissuasori per a futurs perpetradors si veuen aquesta possibilitat com quelcom de real.

Experiències prèvies i possibles solucions

El març de 2006 la Societat d'Amistat Russotxetxena, una ONG en la qual treballaven aleshores la majoria dels autors d'aquest estudi, va adreçar una carta a diferents organitzacions nacionals i internacionals de drets humans de renom a Rússia, Europa i els Estats Units. La carta proposava unir esforços per tal de crear, basant-se en la Resolució N1323 (2003) de l'APCE, un grup no governamental conjunt que fomentés de forma sistemàtica la idea d'un tribunal penal internacional per a Txetxènia i que elaborés els preceptes legals i substantius necessaris per a un tribunal d'aquestes característiques o un altre organisme judicial amb competències en crims internacionals comesos en el context del conflicte txetxè. Teníem clar que el treball preliminar de recopilació, comprovació i anàlisi de proves i la preparació de les bases jurídiques per a aquest òrgan judicial havia de començar al més aviat possible per tal de garantir, no només la constitució del Tribunal quan les circumstàncies polítiques ho permetessin, sinó també el seu funcionament eficient.

Tanmateix, quan vam presentar la proposta per a un debat constructiu, vam haver de fer front a dos obstacles importants. El primer estava relacionat amb els experts de les organitzacions de drets humans russes que durant molt de temps havien treballat a Txetxènia i creat una base de dades excepcional sobre els delictes que allà s'hi havien comès. Malauradament, aquests experts van demostrar que no tenien informació suficient sobre l'estat actual del dret penal internacional.

El segon obstacle és un reflex del primer. Els advocats i defensors en exercici encarregats de qüestions de dret penal internacional desconeixen les circumstàncies reals que revesteix el conflicte txetxè o en tenen només una lleugera idea. Ningú els ha demanat que avaluin la situació a Txetxènia (d'una banda per la manca de coherència de l'APCE i d'altres institucions, i, de l'altra, perquè la comunitat pro drets humans russa ha subestimat la importància d'aquest plantejament). En resum, els experts no han plantejat mai a les instàncies adequades el tema de la responsabilitat penal internacional d'aquelles persones responsables de violacions flagrants dels drets humans i de les normes del dret humanitari durant el conflicte txetxè.

D'aquesta manera, la manca de cooperació entre els especialistes en dret i les persones coneixedores dels fets va impedir mantenir un debat efectiu sobre el problema de la jurisdicció penal

internacional per a Txetxènia. Aquesta investigació ha estat concebuda per convertir-se en un pont que ajudi a salvar aquest abisme. D'una banda, vol proporcionar als experts i activistes russos una visió general del dret penal internacional modern i de les normes aplicables als crims comesos a Txetxènia. De l'altra, vol oferir de forma resumida informació sobre el nombre i la magnitud dels delictes comesos a Txetxènia. Al nostre resum presentem una valoració preliminar dels fets exposats a partir del dret penal internacional aplicable i intentem delimitar el grup de persones presumptament responsables dels delictes internacionals comesos durant el conflicte armat a Txetxènia.

És evident que el problema de l'aplicació de la Resolució N1323 de l'APCE té dos vessants: el jurídic i el polític. El vessant jurídic contempla temes com la definició dels delictes comesos, la identificació dels presumptes sospitosos, l'examen dels procediments judicials, la determinació dels fonaments de fet de la futura acusació, etc. El vessant polític depèn de la voluntat de la comunitat internacional i de la Federació russa de crear el tribunal. L'objecte del nostre estudi és el primer aspecte del problema: el judicial. La dimensió política de les decisions internacionals queda fora del marc d'aquest estudi. Malgrat tot, esperem que aquest estudi animi els representants dels estats, polítics i diplomàtics, a promoure activament la idea d'un tribunal penal internacional per a Txetxènia.

Considerem que els plantejaments de la Resolució N1323 no es limiten només a la creació d'un tribunal internacional ad hoc per a Txetxènia, sinó que, en un sentit més ampli, fan referència a la possibilitat d'aplicar els mecanismes de la jurisdicció internacional a la situació de Txetxènia. Proposem quatre mètodes en teoria viables d'aplicació de la jurisdicció penal internacional als crims comesos en el marc del conflicte txetxè:

- La creació d'un tribunal encarregat d'aquests afers mitjançant una resolució del Consell de Seguretat de l'ONU en virtut de l'article 29, capítol VII de la Carta de Nacions Unides (com els tribunals que es van crear per a l'antiga Iugoslàvia i Rwanda).
- La creació d'un tribunal penal de competència mixta de mutu acord entre l'ONU i el Govern de la Federació russa (com altres tribunals similars a Sierra Leone, Timor oriental, Kosovo o Cambodja). En aquest cas, la primera part contractant podria ser el Consell d'Europa en comptes de l'ONU.
- Transferència dels casos txetxens al Tribunal Penal Internacional sempre que la Federació russa ratifiqui l'Estatut de Roma i reconegui la competència del Tribunal per jutjar els crims comesos durant el conflicte txetxè d'acord amb l'article 12(3) de l'Estatut (en principi, la conformitat amb el darrer terme fins i tot sense haver ratificat tot el tractat seria suficient). Hem d'indicar que aquesta possibilitat és la menys acceptable per als interessos de la justícia a Txetxènia ja que la competència temporal del Tribunal Penal Internacional comença l'1 de juliol de 2002, data en què la majoria de crims a Txetxènia ja havien estat comesos.
- Lenjudiciament dels presumptes autors per part de tribunals nacionals d'aquells estats la legislació dels quals contempli la jurisdicció universal.

Partim del supòsit que és possible aplicar qualsevol dels quatre mecanismes mencionats anteriorment.

Sense cap mena de dubte, les tres primeres opcions no podrien dur-se a terme sota l'actual règim polític a la Federació russa, és a dir, amb Vladímir Putin i el seu successor al poder. La quarta variant és la menys perfecta des del punt de vista judicial ja que els mecanismes de la jurisdicció

internacional es troben en estat embrionari en la majoria de països. Però la seva aplicació no està condicionada pel clima polític a Rússia —almenys en teoria— i les temptatives d'enjudiciament dels presumptes culpables podrien iniciar-se immediatament si hi haguessin les condicions necessàries i els preceptes substantius suficients. Es veuria facilitada gràcies a la presència d'una important diàspora txetxena als països europeus, formada en gran part per víctimes o familiars de víctimes de crims de guerra.

L'estructura de la investigació

La investigació s'estructura en tres parts:

1. Un resum de l'estat actual del dret internacional i les seves normes aplicables.
2. Un resum de les circumstàncies de fet del conflicte armat a la República txetxena, de les flagrants violacions dels drets humans i de les normes del dret internacional humanitari comeses en el context del conflicte.
3. Una anàlisi d'aquestes violacions en vista de les normes aplicables del dret penal internacional.

Per desenvolupar la primera part (teòrica), vam fer ús de tractats internacionals, estatuts i resolucions de tribunals internacionals, documents de l'ONU i d'altres organismes internacionals, així com pràctiques estatals plasmades en declaracions públiques, legislació nacional i resolucions judicials. Vam prestar especial atenció a la jurisprudència dels tribunals especials de Nacions Unides per a l'antiga Iugoslàvia i Rwanda. També vam basar-nos en literatura d'àmplia difusió incloses obres escrites per crítics d'autoritat mundialment reconeguda. Vam preferir fonamentar les nostres conclusions generals en les normes del dret internacional consuetudinari o del dret dels tractats aplicable. En aquells casos en què resultava problemàtic definir el dret consuetudinari o quan una disposició legal era poc clara, vam procurar citar totes les interpretacions principals del problema en qüestió incidint en el punt de vista més conservador.

Per desenvolupar la segona part de la recerca (fàctica), vam emprar fonts en què es documentaven violacions manifestes dels drets humans i de les normes del dret humanitari comeses en el transcurs del conflicte armat a la República txetxena. Es tractava d'informes sobre abusos contra els drets humans i infraccions del dret humanitari redactats per organitzacions de defensa dels drets humans amb autoritat en el tema (tant russes com internacionals), publicacions de mitjans de difusió independents i resolucions judicials sobre alguns casos txetxens jutjats pel Tribunal Europeu dels Drets Humans (TEDH) durant el temps que va durar aquesta investigació (47 fins en aquell moment). No vam prendre com a referència la informació procedent de cap dels bàndols del conflicte excepte quan havia estat prèviament confirmada per organitzacions independents.

Si tenim en compte que, fins i tot en els períodes més «favorables» —quan les ONG a penes si van poder monitorar un terç del territori txetxè— no es van donar a conèixer totes les violacions dels drets humans, és impossible oferir una anàlisi exhaustiva. Els seus resultats no ofereixen informació realista sobre el nombre d'abusos comesos contra els drets humans o la xifra de víctimes d'aquests abusos. Evidentment, tampoc podem proporcionar ni tan sols una estimació aproximada de la xifra final de víctimes del conflicte armat. Però la investigació no pretenia tampoc oferir aquesta dada. Els informes que hem emprat per al nostre estudi mostren la quantitat de crims i el nombre aproximat de víctimes. Hem basat el nostre mètode en el

supòsit del menor dany, segons el qual qualsevol inespecificitat de la font respecte a la gravetat del dany causat o el nombre exacte de víctimes s'interpreta a favor dels presumptes autors. Així doncs, el nombre de víctimes que proporcionem en els episodis que hem investigat és el mínim possible. Tot fa pensar que el nombre real sigui probablement molt superior. En tercer lloc, en cap cas expressem que tots els episodis que hem investigat, analitzat o indicat com a exemples es consideren fets demostrats legalment (excepte aquells fets que el Tribunal Europeu dels Drets Humans ha establert i confirmat). Més aviat defensem que les fonts que hem avaluat permeten arribar a la conclusió que hi ha indicis delictius en els actes perpetrats. Tot i així, en les nostres anàlisis s'exposen fets que permeten fer una estimació de l'abast real de les violacions i les seves implicacions jurídiques.

Una altra part de la investigació dins del segon bloc està relacionada amb l'anàlisi de fonts d'informació públiques amb l'objectiu d'establir els noms dels comandants militars o altres caps amb control efectiu sobre tropes i les seves unitats i que, suposadament, van cometre delictes. Hem emprats fonts com ara publicacions de diferents mitjans de difusió (articles, reportatges, entrevistes, etc.), incloent fins i tot aquelles relacionades amb les parts del conflicte o que serveixen als seus interessos; també hem emprat informes analítics i memòries dels participants en el conflicte.

Aquesta investigació considera els crims comesos per ambdues parts del conflicte armat. En aquest punt, cal assenyalar que la majoria dels representants identificables de la part txetxena en aquest conflicte, i que poden ser considerats com possibles responsables de crims segons el dret internacional, són morts (ens referim sobretot als comandants d'alt rang) o han estat condemnats per tribunals russos. Aquest fet contrasta amb la majoria de representants identificables de la part russa en el conflicte que poden ser considerats com culpables d'aquest tipus de crims: no només no han estat castigats, sinó que en un bon nombre de casos ocupen encara alts càrrecs en la jerarquia militar o de l'Estat. Per aquesta raó, hem parat especial atenció a aquells afers relatius a la responsabilitat individual dels representants de l'Estat en el conflicte.

Quan parlem de «parts del conflicte» volem dir la Federació russa (amb les seves forces armades i altres estructures de seguretat) i l'autoproclamada República txetxena d'Ítxkèria (amb els seus grups armats), i, per extensió, les formacions armades dels separatistes txetxens incloses també aquelles que, en alguns moments del conflicte, semblaven no operar a les ordres del govern separatista. Cal esmentar que, tenint en compte que el conflicte armat txetxè no és, en general, un conflicte interètnic, la nacionalitat dels participants no pot ser considerada una característica definitiva de cap de les parts. Hi ha hagut combatents d'ètnia txetxena al bàndol federal en diferents estadis del conflicte i avui encara n'hi ha que hi lluiten. Actualment, la policia i moltes altres estructures de força estan integrades per persones d'ètnia txetxena. Per altra banda, va haver-hi russos (principalment durant la «primera guerra») i gent de diferents nacionalitats dins de la Federació russa i fins i tot alguns voluntaris estrangers que van defensar la causa dels separatistes txetxens. Amb això, el criteri principal per determinar la pertinença d'una persona a una part o altra del conflicte no és la seva nacionalitat, sinó la seva participació en les formacions armades (militars o paramilitars) o als òrgans administratius d'ambdues parts del conflicte. .

Història

del conflicte txetxè

Les causes dels conflictes armats en l'última dècada del segle xx i primera del XXI a Txetxènia estan profundament arrelades en els segles d'història de les relacions entre Rússia i Txetxènia. A mitjan segle XIX, el territori de Txetxènia va ser conquerit i finalment annexat a l'Estat rus com a resultat de llargues i sagnants guerres que es van prolongar durant gairebé un segle, amb curts intervals de pau. La política russa a Txetxènia formava part de la política colonial de l'Imperi rus dels segles XVIII-XIX. Es diferenciava ben poc de la política que aplicava en altres territoris fronterers annexionats a l'Imperi. Tanmateix, tenia les seves particularitats a causa de l'especial estructura social i política de la societat txetxena durant aquesta etapa, i per això es va determinar l'ús gairebé exclusiu de mètodes de força per conquerir el territori.

El Govern soviètic va continuar amb la mateixa política colonial, i només va modificar-ne la declaració d'objectius. Aquesta política era similar a la que aplicaven en altres «territoris autònoms» nacionals i, en general, al gruix de la població. Tanmateix, el nivell de resistència a les autoritats no tenia precedents en tota la història soviètica i es van adoptar mesures de gran violència per sufocar el moviment d'alliberament nacional durant el període de 1920-1940. El 1944 el Govern soviètic va deportar per la força els dos pobles germans —txetxens i ingúixos— cap a Kazakhstan. No van poder tornar a les seves terres fins a la mort de Stalin. El 1957, es va restaurar l'autonomia Txetxènia-Ingúixia.

El 1991, després de la caiguda de la URSS, la República txetxena va proclamar la seva independència. Les autoritats russes van perdre de facto el control sobre aquest territori. El desembre de 1994, la Federació russa va fer un intent d'instaurar per la força la sobirania russa a Txetxènia. El resultat va ser un conflicte armat (la «primera» campanya txetxena) que es va perllongar fins l'agost de 1996 amb la derrota militar de l'exèrcit rus, la retirada de les tropes de Txetxènia i la firma d'un acord de pau. L'estatut jurídic de la República txetxena va quedar pendent i es va preveure que es decidiria en el transcurs de futures negociacions. Però això no va passar mai. El 1997, es van celebrar eleccions presidencials i parlamentàries a Txetxènia sota els auspicis de l'OSCE. Tot i això, l'agost de 1999 va començar un altre conflicte armat entre Rússia i Txetxènia: la «segona» campanya txetxena.

En un principi, el pretext per iniciar accions militar va ser la incursió dins del territori de la república veïna del Daguestan de grups armats txetxens que havien escapat al control de les autoritats legítimes de la República. Alguns senyors de la guerra txetxens van introduir-hi els seus grups per ajudar els islamistes que s'havien establert al territori de la república i havien intentat provocar disturbis. L'altre casus belli va ser una sèrie de misteriosos atemptats terroristes en diferents ciutats russes que les autoritats russes van atribuir als txetxens. A principis de l'estiu de 2000, l'exèrcit rus controlava gran part del territori txetxè. Tanmateix, des d'aleshores i fins al període que vam dur a terme la nostra recerca, ha estat escenari d'una guerra de guerrilles d'intensitat diversa. Per legitimar els resultats de la campanya militar, el bàndol rus va promoure un determinat nombre de procediments semidemocràtics a Txetxènia, des del referèndum sobre la Constitució fins als comicis per elegir els organismes locals de poder. Les més reputades organitzacions de drets humans, tant internacionals com russes, van denunciar públicament que en cap d'aquests procediments s'havien respectat les normes internacionals.

Totes les accions de la part txetxena durant el conflicte de 1994-1996 i el següent conflicte que va començar el 1999 anaven encaminades a obtenir la secessió de Rússia i proclamar la independència, fins al 2007 com un estat sobirà independent, i des de 2007, com a part d'un estat multinacional teocràtic del Caucas Nord. L'objectiu de la Federació russa era la recuperació i conservació de la sobirania sobre el territori de la República txetxena.

Els mètodes emprats per les dues parts en conflicte per aconseguir els seus objectius inclouen infraccions greus i recurrents de la legislació humanitària internacional i dels drets humans. La part russa del conflicte va començar a infringir de forma constant aquestes normes des dels primers dies de la confrontació armada (desembre de 1994) i la part txetxena va començar a fer-ho no pas més tard del 14 de juny de 1995. El «segon» conflicte es va caracteritzar per violacions encara més cruels, massives i sistemàtiques comeses per ambdós bàndols.

En aquest sentit, les infraccions presenten, com a mínim, elements objectius (*actus reus*) de les següents figures de delictes:

- atacs contra la població civil mitjançant bombardejos o altres mitjans, incloent la terrorització de grups nombrosos de població;
- càstigs col·lectius;
- assassinats, tortura, maltractaments i atemptats contra la dignitat humana; violacions;
- desaparicions forçades;
- atacs indiscriminats i desproporcionats;
- atacs contra objectius o persones que utilitzen els signes distintius contemplats en les Convencions de Ginebra;
- cops contra objectes protegits o altre tipus d'atacs contra ells;
- saqueigs, destrucció de propietats de civils;
- ús dels denominats «escuts humans».

Crims internacionals

Les principals conclusions respecte als delictes internacionals es poden exposar de la manera següent. Aquests delictes:

- han estat comesos per persones;
- constitueixen violacions greus de les normes generalment reconegudes pel dret internacional i que són de compliment obligatori tant per part dels Estats com dels individus; el seu objectiu és protegir els drets fonamentals de la gent i/o la pau i seguretat internacionals;
- comporten responsabilitat penal individual de conformitat amb el dret internacional;
- per regla general, tenen el suport de l'Estat, ja sigui directament o indirecta, o es cometen en un context de negligència o d'omissió per part de l'Estat en la seva responsabilitat de combatre'ls. Aquest factor complica i fins i tot fa impossible poder dur el culpable davant de tribunals nacionals.

Aquesta darrera característica és opcional, ja que no constitueix un element típic dels delictes internacionals. D'aquesta manera, en els crims de guerra i el genocidi no cal demostrar obligatòriament l'existència d'una o altra forma d'implicació de l'Estat. Tanmateix, en la majoria de casos, hi ha proves fàctiques d'aquesta implicació. En conseqüència, els Estats i la comunitat internacional estan obligats a emprendre accions penals contra aquests delictes.

Els sis tipus de delictes internacionals següents són considerats com a tals pel dret internacional consuetudinari. Es classifiquen en dos grups. El primer grup està integrat pels denominats «delictes principals» que inclouen crims contra la humanitat i genocidi. El segon grup està integrat per delictes com agressió, tortura (com un delicte internacional diferent del delicte de tortura com a tipus de crim de guerra i crim contra la humanitat) i terrorisme internacional si és finançat o generat per l'Estat (es diferencia també del delicte de terrorisme com a tipus de crim de guerra i crim contra la humanitat).

La millor manera d'explicar la naturalesa dels delictes internacionals no és mitjançant les seves característiques generals, sinó per les conseqüències legals que deriven de la definició d'una o altra conducta com a delicte internacional. Aquestes conseqüències fan evident la diferència existent entre delictes generals sotmesos a jurisdicció nacional i delictes internacionals.

Podem identificar cinc conseqüències principals:

- 1) Els delictes internacionals són perseguibles per si mateixos, tant si són sancionats d'acord amb lleis nacionals com si no.
- 2) Els delictes internacionals poden ser processats per tribunals que, en circumstàncies normals, no hi tindrien competència. Això significa que les persones presumptament responsables d'aquests crims poden ser, en principi, enjudiciades i sancionades per qualsevol Estat, independentment de si aquest té o no connexió territorial amb el delicte, de la nacionalitat del criminal o de la víctima i del fet que el delicte en qüestió afecti la seguretat o els interessos nacionals d'un Estat en concret. Dit d'una altra manera, un tribunal pot emprendre el processament, fins i tot en absència dels motius de jurisdicció convencionals. De fet, els Estats poden, directament o a través de la seva participació en organismes internacionals multilaterals,

investigar delictes internacionals o emprendre accions legals contra sospitosos mitjançant la constitució de tribunals internacionals o mixtos (híbrids). Aquestes dues formes de competència dels tribunals respecte als delictes internacionals se solen denominar «jurisdicció internacional». En el primer cas, quan les accions són exercides a través d'un tribunal nacional, s'emptra la denominació més restringida de «jurisdicció universal».

- 3) Es pot assignar al tribunal la competència temporal sobre delictes internacionals comesos anteriorment a la constitució d'un tribunal internacional. No cal dir que aquesta norma s'aplica únicament en aquells casos en què els delictes eren portadors de responsabilitat penal conforme al dret internacional en el moment en què es van cometre; d'aquesta manera, es garanteix el compliment del principi de no retroactivitat de les lleis.
- 4) Els delictes internacionals atenuen les normes convencionals relatives a la immunitat dels caps d'estat i altres alts funcionaris davant les accions penals. Això significa que si una persona que ha comès un delicte va actuar de iure com a alt funcionari en la seva capacitat oficial o de facto com a representant de l'Estat, en nom del qual es va practicar un acte prohibit per llei, la inviolabilitat davant la competència civil o penal dels tribunals d'Estats estrangers o dels tribunals internacionals competents en la matèria no es fa extensiva a l'esmentada persona. En queden exclosos els caps d'Estat, els ministres d'afers exteriors i els representants diplomàtics en funcions, que gaudeixen d'invulnerabilitat davant dels tribunals estrangers mentre ocupin el seu càrrec.
- 5) El principi de llunyania no es pot aplicar, com a mínim, a alguns tipus de delictes internacionals, com el genocidi, els crims de lesa humanitat, la tortura i els crims de guerra.
- 6) Als informes d'Amnistia Internacional sobre delictes internacionals reconeguts per les autoritats de diferents països, els presumptes autors dels quals són ciutadans d'aquests països o al territori dels quals es van perpetrar els presumptes delictes, no consten les sentències d'altres Estats i tampoc les del Tribunal Internacional.

En l'anàlisi de les formes de responsabilitat penal i els tipus de participació en els delictes, parem especial atenció a la qüestió de la responsabilitat de donar i executar una ordre delictiva, de la complicitat, de la coparticipació en la comissió de delictes a través d'una organització criminal i a les pràctiques relatives a la responsabilitat per mandat dels superiors en relació amb els delictes comesos pels seus subordinats.

L'ordre és un tipus de conducta delictiva comesa per un comandant o un altre superior amb capacitat per donar ordres en virtut del seu càrrec oficial. Per aquesta mateixa raó, ells poden exigir que aquestes ordres siguin executades per les persones que es troben sota la seva supervisió o control. No és necessari que l'ordre es doni de forma oficial. El fet que una ordre ha estat donada pot demostrar-se, entre altres mitjans, per proves circumstancials. Tant el fet de donar com d'executar una ordre delictiva implica una responsabilitat penal individual. Després d'anàlitzar detingudament les normes de «Nuremberg» i «Roma» sobre la responsabilitat per compliment d'ordres delictives, arribem a la conclusió que aquestes ordres codifiquen una norma del dret internacional consuetudinari.

En el dret penal internacional, la complicitat presenta els següents elements legals: la part objectiva inclou col·laboració activa, suport o suport moral que influeixi de forma substancial en la perpetració d'un delicte. En aquest sentit, la contribució del delinqüent ha de ser significativa.

La part subjectiva es manifesta en el coneixement que aquestes accions contribueixen a cometre un delict. No és necessari que un còmplice comparteixi amb l'autor principal la intenció de cometre un delict, però ha de conèixer l'esmentada intenció i els elements essencials del fet delictiu. D'altra banda, no s'exigeix que el còmplice tingui coneixement exacte del tipus de delict que s'estava preparant o va ser comès efectivament. Si una persona tenia coneixement de la possibilitat que es cometés, almenys, un delict d'una sèrie de delictes i un d'ells fos comès efectivament i l'esmentada persona facilités deliberadament que es cometessin tals delictes, aleshores és culpable de complicitat. La col·laboració activa, suport o suport moral d'un fet delictiu pot fer-se per acció o per omissió. La culpabilitat individual pot determinar-se a partir de diverses circumstàncies, com el càrrec de comandament de la persona i la seva presència al lloc on es va cometre el delict.

Tant el sistema jurídic penal internacional com els sistemes jurídic penals nacionals utilitzen la noció de complicitat per assolir objectius comuns o executar un pla o projecte comú. Aquest tipus de participació en un delict és descrita pels Tribunals Internacionals per a l'exIugoslàvia i Rwanda com «organització criminal». Encara que la definició d'organització criminal no consta explícitament als Estatuts d'aquests tribunals, sí que s'indica de forma implícita a l'article 25 (d) de l'Estatut de Roma del Tribunal Penal Internacional. Alguns crítics afirmen que la doctrina de l'organització criminal és «la teoria més difícil i conceptualment estimulante del dret penal internacional».

La jurisprudència internacional distingeix tres tipus d'organització criminal.

El primer tipus d'organització criminal fa referència a aquells casos en què tots els imputats que actuen d'acord amb la voluntat general tenen la mateixa intenció dolosa. Per exemple, quan els coautors d'un delict tenen un pla per matar algú. Encara que cada un d'ells tingui una funció diferent en la consecució de l'objectiu comú, tots comparteixen la intenció de matar. A continuació s'indiquen els criteris objectius i subjectius necessaris per imputar penalment un partícip que no va matar directament o quan no és possible provar el fet que aquesta persona va causar la mort:

- L'imputat ha de participar en l'execució d'un dels elements de la intenció comuna (per exemple, infligint violència no mortal a una víctima, oferint ajuda material o facilitant l'actuació dels coautors);
- L'imputat ha de desitjar que es compleixi l'objectiu últim encara que ell no hagi matat directament.

La segona forma, similar a la primera en molts aspectes, s'aplica a la situació denominada «camp de concentració». En tots aquests casos, la culpabilitat es determina segons els següents criteris:

- 1) existència d'un sistema organitzat creat per infligir tractes cruels a les persones detingudes i cometre delictes diversos contra elles;
- 2) comprensió de la naturalesa de l'esmentat sistema per part de l'imputat;
- 3) el fet que l'imputat participés activament en el funcionament del sistema mitjançant incitació o col·laboració o que participés en l'execució d'una intenció dolosa de qualsevol altra manera.

Els imputats poden ser declarats còmplices del delictes a causa de la seva condició de superiors en la jerarquia de comandament d'un camp de concentració o perquè tenien autoritat per tenir cura de les persones retingudes i fer que es trobessin en condicions dignes i no ho van fer. En aquest cas, la part objectiva (*actus reus*) del delictes consisteix en la participació activa de l'imputat en un sistema repressiu (sempre que això es pugui demostrar a través de l'anàlisi de l'autoritat i de les funcions que realitzava cadascun dels imputats). La part subjectiva (*mens rea*) inclou dos elements: el coneixement de la naturalesa del sistema i el propòsit general de sotmetre els detinguts a maltractaments.

La tercera categoria és denominada de vegades «la forma estesa d'una organització criminal conjunta». Fa referència a la situació en la qual la voluntat general consisteix a seguir un mateix tipus de conducta i quan el fet delictiu és una conseqüència lògica i previsible de la materialització d'una intenció dolosa comuna, sense importar que l'esmentada intenció no formi part de la intenció general. Segons aquesta perspectiva, cada membre de l'organització criminal és responsable de tots els delictes comesos pels altres membres. Així, una persona que no tenia intenció real de cometre un delictes ni coneixia directament que els seus còmplices volien cometre un delictes pot considerar-se culpable si el fet delictiu era una conseqüència previsible de l'execució de la voluntat comuna i «l'acusat va assumir l'esmentat risc voluntàriament». La previsibilitat d'un fet delictiu i la voluntat d'assumpció del risc impedeixen en aquest cas la possible al·lusió a l'«excés d'un agent».

D'acord amb la jurisprudència internacional, la part objectiva (*actus reus*) comuna als tres tipus d'organització criminal consta dels elements següents:

- I. Pluralitat de persones. Aquestes persones poden no estar organitzades en una estructura militar, política o administrativa (tot i que és possible).
- II. L'existència d'un pla, projecte o objectiu general que inclou o implica la comissió de delictes internacionals. No cal que el pla, projecte o objectiu s'hagi preparat o plantejat anteriorment. El pla o propòsit general pot executar-se de forma improvisada i pot demostrar-se prenent com a fonament el fet que un grup va actuar de mutu acord. Els preparatius o acords relatius al projecte o objectiu comú no necessàriament han d'estar especificats: poden ser tàcits i el tribunal pot provar-los basant-se en circumstàncies de fet.
- III. Participació dels imputats en un propòsit general que suposa la comissió d'un delictes. Aquesta participació pot no donar lloc a la comissió de determinats delictes (p. ex. homicidi, extermini, tortura, violació, etc.), però pot consistir en algun tipus d'ajuda o col·laboració en l'execució d'un pla general o la consecució d'un fi comú.

l'element subjectiu (*mens rea*) d'un delictes comès per una organització criminal pot variar des d'intenció dolosa (premeditació) fins a imprudència temerària en funció de la categoria. En el primer tipus, l'element dolós rau en la intenció —compartida per tots els coautors— de cometre un delictes. La segona forma exigeix que l'imputat tingui coneixement del caràcter il·lícit del sistema i participi voluntàriament en el funcionament d'aquest sistema. La tercera forma exigeix que es tingui intenció de participar en activitats criminals o en la intenció dolosa d'un grup, així com la col·laboració amb una organització criminal o, en qualsevol cas, en la comissió d'un delictes per part d'un grup. La responsabilitat pels delictes no convinguts com a part d'un pla comú té lloc quan (1) era previsible que el delictes en qüestió fos comès per un o més membres d'un

grup; i (2) els acusats van assumir el risc voluntàriament. Per tant, en aquest tercer tipus d'organització criminal una mateixa persona pot tenir la intenció de cometre determinats delictes (que formaven part de l'objectiu general) i ser culpable d'imprudència respecte a altres delictes no inclosos en l'objectiu general però que n'eren una conseqüència previsible.

Els comandants i altres superiors són penalment responsables dels delictes comesos pels seus subordinats si tenien o havien de tenir coneixement que aquests tenien intenció de cometre o estaven cometent tals delictes i no van prendre totes les mesures necessàries i raonables al seu abast per evitar-ho o per castigar els seus perpetradors en cas que el delicte ja s'hagués comès. Així doncs, aquest tipus de responsabilitat penal consisteix en la responsabilitat per omissió o no actuació en circumstàncies en les quals el dret internacional estableix l'obligació terminant d'actuar. La part subjectiva pot variar des de frau fins a imprudència temerària o fins i tot negligència criminal i inclou el requisit del coneixement.

La jurisprudència defineix tres elements principals de la responsabilitat d'un superior pels actes delictius dels seus subordinats. Caldrà demostrar més enllà de qualsevol dubte raonable:

- l'existència d'una relació «superior-subordinat» entre l'imputat i la persona que va cometre el delicte;
- l'element subjectiu: el superior sabia (coneixement efectiu) i tenia motius per creure (coneixement constructiu) que el subordinat havia comès o tenia la intenció de cometre un delicte;
- la falta d'actuació o omissió del superior quan podia haver evitat un delicte o haver castigat aquell que el va cometre.

Si el superior realment sabia que el seu subordinat estava cometent o tenia la intenció de cometre un delicte, haurà d'imputar-se-li no només la responsabilitat dels comandants i altres superiors, sinó també haver estat còmplice d'un delicte d'acord amb els principis generals del dret penal relatius a la complicitat.

Dades i estadístiques

El conflicte armat de Txetxènia demana l'aplicació dels preceptes corresponents del dret internacional humanitari i de responsabilitat penal de conformitat amb el dret internacional en cas d'infraccions. En aquest sentit, la negativa expressa de la Federació russa a reconèixer que les accions militars iniciades l'agost de 1999 eren un conflicte armat no té cap conseqüència legal respecte a l'aplicació de les normes del dret penal internacional a les esmentades accions. Per tal de determinar si hi havia un conflicte armat, fem ús dels criteris que marca la jurisprudència dels tribunals internacionals ad hoc de Nacions Unides. Concretament, comprovem l'existència de parts enfrontades, investiguem la intensitat del conflicte que va tenir lloc entre elles (a partir d'indicadors com armament i recursos bèl·lics emprats per les parts, baixes, nombre de desplaçats, nivell de destrucció, etc.), la durada del conflicte i el territori on van tenir lloc les batalles. També hem tingut en compte els criteris oficials d'organismes internacionals i de la Federació russa en relació amb la qüestió de l'existència del conflicte.

En aquesta investigació demostrem que hi ha arguments de pes a favor del reconeixement del conflicte armat rus-txetxè com a conflicte armat internacional segons la definició de l'article 1 (4) del Protocol addicional I als Convenis de Ginebra de 1949. Tanmateix, adoptem un enfocament diferent, més conservador, com a punt de partida d'altres afirmacions, segons el qual el conflicte que ens ocupa és no-internacional.

La cronologia de les diferents etapes del conflicte armat rus-txetxè és la següent:

- 1) Del 31 de març de 1992 al 28 de novembre de 1994. Conflicte entre les autoritats de l'autoproclamada República txetxena d'Itxkèria i l'oposició armada, que va assumir el paper d'agent del govern federal, mentre es van desenvolupar els esdeveniments.
- 2) Del 28 de novembre de 1994 al 31 d'agost de 1996. Conflicte entre l'autoproclamada República txetxena d'Itxkèria i el Govern federal rus.
- 3) Del 31 d'agost de 1996 al 3 d'agost de 1999. Període de cessació temporal del conflicte («període entre guerres»). El dret humanitari s'aplica en aquest període, com a mínim, a les persones privades de llibertat per motius relacionats amb el conflicte.
- 4) Del 3 d'agost de 1999 al 14 de setembre de 1999. Conflicte entre el govern federal rus i grups de militants islamistes txetxens i daguestanesos.
- 5) Des del 25 d'agost de 1999 fins a l'actualitat. Conflicte entre l'autoproclamada República txetxena d'Itxkèria (des d'octubre de 2007 amb grups armats de l'anomenat Emirat del Caucas) i el Govern federal rus. El conflicte s'ha propagat a territoris de les repúbliques frontereres al llarg del seu desenvolupament.

Quant a la intensitat del conflicte, resulta evident que «la primera guerra» (2a etapa) s'hauria de descriure en tota la seva extensió com un «conflicte del Protocol addicional II als Convenis de Ginebra de 1949» (d'acord amb la seva valoració en la legislació russa i les decisions del Tribunal Constitucional rus). Els esdeveniments de Daguestan (etapa 4) s'han de descriure sens dubte com un «conflicte del Protocol addicional II» a causa del grau d'intensitat i la continuïtat del conflicte armat. Les activitats armades dutes a terme a Txetxènia en el període comprès entre

agost de 1999 i març de 2000 també constitueixen un conflicte segons la definició del Protocol addicional II. En relació amb els esdeveniments posteriors, la transició del bàndol txetxè a les tàctiques bèl·liques de guerrilla i la consegüent atenuació de les característiques de «continuitat» dels combats potser podrien indicar que ens trobem davant d'un conflicte armat segons es defineix a l'article 3 comú als Convenis de Ginebra. Tanmateix, avui en dia resulta difícil dir amb certesa en quant temps s'ha produït aquesta transformació ja que disposem de molt poca informació fàctica sobre la situació militar existent a les zones muntanyoses de Txetxènia. Per aclarir aquest punt al llarg de les etapes següents de resolució del problema, cal dur a terme una sistematització completa de les dades i una avaluació estadística dels mitjans de comunicació i altres fonts de caràcter públic que informen sobre les hostilitats que han tingut lloc durant tot el període, des de març de 2000.

També tractem la «part especial» del dret penal internacional, més concretament aquelles seccions que poden ser rellevants per al context del conflicte que ens ocupa. Detallem les característiques que defineixen els diferents tipus de delictes internacionals, com crims de guerra, crims de lesa humanitat i genocidi, i enumerem les característiques jurídiques dels elements típics dels esmentats delictes segons es contemplen en les fonts del dret penal internacional contemporani.

En especial, demostrem que un crim de guerra és una acció o omissió comesa en el context d'un conflicte armat de caràcter internacional o no internacional que (1) constitueix una violació greu del dret humanitari consuetudinari o convencional, el qual protegeix valors fonamentals; (2) té greus conseqüències per a persones i objectes protegits pel dret humanitari internacional, i (3) comporta responsabilitat penal individual. Un crim de guerra consta de tres elements obligatoris: l'objectiu (material), el subjectiu (mental) i el contextual.

Com a element objectiu entenem la conducta il·lícita del subjecte actiu del delictes i les conseqüències d'aquesta conducta en les persones o objectes protegits. L'element contextual (o factors contextuais) s'entén com un fet que ha tingut lloc en el context d'un conflicte armat i que hi està íntimament relacionat. Per element subjectiu entenem, en primer lloc, una forma de culpabilitat (en la majoria dels casos intenció dolosa o imprudència temerària) i, en segon lloc, el coneixement per part del perpetrador de les circumstàncies de fet que indiquen l'existència d'un conflicte armat en el moment en què es va cometre el delictes. Per tant, un crim de guerra és diferent de qualsevol altre fet delictiu. En primer lloc, es comet en el context d'un conflicte armat, íntimament relacionat amb el mateix, i el seu perpetrador sap que s'està lliurant el conflicte. Es pot dir que aquestes condicions són les característiques «generals» d'un crim de guerra. Tots els seus elements s'expliquen detalladament.

Demostrem específicament que la responsabilitat penal individual per crims de guerra comesos en conflictes interns s'ha convertit en la norma del dret internacional consuetudinari. A més, enumerem criteris per determinar els crims de guerra comesos en un conflicte armat de caràcter no internacional i a continuació descrivim els elements delictius.

Després analitzem la definició de crims de lesa humanitat. El dret internacional contemporani els defineix com delictes greus que formen part d'un atac generalitzat i/o sistemàtic contra una població civil determinada i que són comesos amb algun tipus de participació per part d'un Estat o organització, bé com a part d'una política o pla o com una pràctica aprovada per l'esmentat Estat o organització. Hi ha un cert desacord sobre si aquest últim criteri és un element jurídic

obligatori de la figura de delictes o només la declaració del fet que aquests crims acostumen a cometre's amb la participació d'un Estat o organització.

Per element objectiu d'un crim de lesa humanitat entenem la conducta il·lícita del criminal i les conseqüències d'aquesta conducta. Per element contextual entenem que s'ha produït un fet delictiu en el context d'un atac generalitzat i/o sistemàtic contra una determinada població civil i que aquest fet era part de l'atac. Com a element subjectiu entenem, en primer lloc, una forma de culpabilitat (normalment intenció dolosa o imprudència temerària) i, en segon lloc, el coneixement per part del perpetrador de l'existència d'un atac generalitzat i/o sistemàtic contra la població civil i la consciència, com a mínim, de la probabilitat que les seves accions van formar part de l'atac.

Per tant, els crims de lesa humanitat es distingeixen de qualsevol altre tipus de delictes, inclosos els crims de guerra, en el fet que:

Un crim de lesa humanitat forma part d'un atac generalitzat i/o sistemàtic contra una determinada població civil (inclosos atacs de representants de l'Estat contra els seus propis ciutadans i persones apàtrides). Els actes aïllats no es poden considerar crims de lesa humanitat si constitueixen atacs independents contra la població civil, no formen part d'un atac generalitzat i/o sistemàtic i, per tant, no constitueixen conjuntament una pauta continuada de conducta delictiva.

No cal que hi hagi un nexa entre els crims de lesa humanitat i l'existència d'un conflicte armat. Tant els actes comesos durant un conflicte armat i relacionats amb aquest conflicte com els actes comesos en època de pau i no relacionats amb el conflicte poden considerar-se crims de lesa humanitat.

Descrivim detalladament cadascun dels elements típics que caracteritzen els crims de lesa humanitat.

Finalment, en l'estudi oferim una descripció jurídica exhaustiva del crim de genocidi. D'acord amb el Conveni per a la prevenció i la sanció del delictes de genocidi, de 9 de desembre de 1948, «s'entén per genocidi qualsevol dels actes esmentats a continuació, perpetrats amb la intenció de destruir, de manera total o parcial, un grup nacional, ètnic, racial o religiós, com per exemple:

- a) matança de membres del grup;
- b) lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup;
- c) submissió intencionada del grup a condicions d'existència que els portin a la seva destrucció física, total o parcial;
- d) mesures destinades a impedir els naixements al si del grup;
- e) trasllat per la força de nens del grup a un altre grup».

Tenint en compte la jurisprudència internacional, es descriuen exhaustivament els elements típics d'aquest crim fent referència a la part subjectiva del «delictes de delictes», una intencionalitat concreta. Per determinar la culpabilitat, s'ha de provar que hi va haver tant intenció de cometre el delictes «principal» (homicidi, atemptat greu contra la integritat física, etc.) com la intenció concreta de cometre genocidi, que és la intenció de destruir un grup com a tal total-

ment o parcialment. L'agent no ha de pressuposar únicament que aquesta destrucció serà una conseqüència probable de les seves accions, sinó també procurar que aquestes conseqüències succeeixin. La intenció ha de ser destruir un grup independent o diferent d'altres comunitats, i no només algunes persones pertanyents a un grup particular. En aquest sentit, l'Assemblea General de Nacions Unides va definir el genocidi com «la negativa a reconèixer el dret a l'existència de grups humans sencers», en contraposició a homicidi, que és «la negació del dret a la vida d'éssers humans individuals».

Tractem l'estructura organitzativa i jeràrquica de les parts del conflicte. Dediquem especial atenció a la descripció de la cadena de comandament en sentit descendent i a identificar les persones que van exercir un control efectiu sobre aquells que van participar en el conflicte armat en les seves diferents etapes.

En el nostre estudi descrivim i fem una anàlisi preliminar de les circumstàncies reals de les violacions del dret internacional humanitari i de les lleis internacionals en matèria de drets humans comeses per les parts en el transcurs del conflicte armat entre 1999 i 2005. També es presenten els models de conducta delictiva i els elements de les figures de delictes. S'ofereix una avaluació estadística dels crims considerats.

Utilitzem el terme «pauta de conducta» per referir-nos a la repetició continuada de delictes similars en el temps i l'espai. La definició de «pauta» o «sistema» de conducta delictiva és «un instrument de doble funció» en el dret penal internacional. D'una banda, la pauta de conducta que consisteix a cometre crims a gran escala o de forma sistemàtica contra la població civil és un element indispensable (element tipificador) d'un crim de lesa humanitat. De l'altra banda, la pauta de conducta pot servir de prova de la part subjectiva del crim. Segons estableix la norma 93 de «Les normes de procediment i proves» del Tribunal Internacional per a l'exIugoslàvia i destaca també l'informe del President del Tribunal per al Secretari General de Nacions Unides, «quan la intenció no es manifesta de forma directa i específica, una manera de demostrar la seva existència és investigar la seqüència de conducta d'un grup o dels seus membres per esbrinar si és possible demostrar la intenció inherent en el seu "sistema de conducta"».

Analitzem els fets delictius comesos per les parts del conflicte de Txetxènia des de la perspectiva del principi de la «pauta», tenint en compte les dues funcions abans esmentades. Això ens ha permès, primer, identificar els delictes que (juntament amb altres elements requerits) poden ser constitutius de crims de lesa humanitat i, segon, obtenir proves de la intenció de llançar atacs sistemàtics contra civils. Davant l'enorme quantitat de fets, la seva presentació es realitza seguint el principi «del més general al particular». Comencem per oferir un resum general dels delictes comesos i de la dinàmica de la conducta delictiva donant els exemples més típics. Després exposem detalladament cada un dels sistemes definits de conducta delictiva i oferim dades estadístiques de cadascun d'ells. Finalment, presentem una síntesi de les dades estadístiques.

En general, els mètodes utilitzats d'investigació i presentació de les circumstàncies reals dels delictes poden denominar-se «contextuals i compostos». Això significa que les accions específiques que constitueixen elements delictius s'analitzen no com un conjunt d'incidents individuals sinó com a part integrant del context en el qual aquestes accions van ser perpetrades. D'aquesta manera és possible solucionar tres problemes: en primer lloc, estructurar la relació dels fets d'una manera entenedora; en segon lloc, realitzar una anàlisi estadística sistemàtica de la to-

talitat de delictes; i, en tercer lloc, definir els tipus principals de conducta delictiva i avaluar la magnitud de les atrocitats comeses en el seu context.

Resulta més senzill explicar aquest mètode amb l'ajuda d'exemples. Prenem per exemple, doncs, el delicte d'homicidi. Durant el conflicte armat de Txetxènia es van cometre matances de civils en circumstàncies molt diverses i de diferents formes. Per exemple, en el transcurs d'atacs indiscriminats i directes contra civils o durant els saqueigs i les denominades «operacions de neteja». Respecte als detinguts: als llocs de detenció (legals i il·legals), als boscos, a les carreteres, entre les ruïnes... Respecte a altres persones: a les seves pròpies cases, en carrers i autopistes, durant la circulació de combois militars, com a conseqüència de troteigs de francotiradors... Es va cometre contra un o dotzenes de civils al mateix temps. La llista de possibles opcions podria allargar-se encara més. D'altra banda, els representants de les mateixes unitats militars podrien haver comès delictes molt diversos i contextualment molt relacionats entre si a la zona delimitada en un curt període de temps. Així, durant una mateixa operació de «neteja» duta a terme en una població van donar-se casos de robatori, detenció il·legal, tortura, desaparició forçada i assassinats. Algunes d'aquestes accions poden haver-se practicat de forma consecutiva contra les mateixes persones. A més, als llocs de detenció van poder cometre's diversos delictes contra les persones detingudes, com robatori, tracte cruel, tortura i assassinat. Per exemple, si intentem reunir tots els casos d'assassinat en una única base de dades, sense tenir en compte el context en el qual es va cometre el delicte, els resultats obtinguts serien molt limitats. Aquest tipus de generalitzacions no aporten res sobre les pautes de conducta delictiva i la seva extensió, sobre la possible intenció dels delinqüents, sobre la relació entre un fet delictiu en particular i altres accions realitzades pels mateixos o altres delinqüents.

En comptes d'aquest plantejament, n'hem aplicat un altre: sintetitzar els diferents tipus de delictes comesos en circumstàncies contextuais similars en una base de dades unificada. D'aquesta manera s'obtenen tendències (sistemes, models, pautes) de conducta criminal. Hem realitzat una anàlisi estadística de determinats tipus de delictes i de les seves conseqüències per a les víctimes dins de cada una d'aquestes unitats contextuais. Seguim una regla estricta: si un incident delictiu particular era considerat i era documentat en una d'aquestes unitats, quedava exclosa la seva repetició en una unitat contextual diferent. Si la mateixa pauta de conducta delictiva era habitual en ambdues parts del conflicte armat, els delictes comesos per cada una d'elles es consideraven separadament.

Es van elaborar taules de dades estadístiques per analitzar cadascun dels blocs. Aquestes taules es van publicar com annexos digitals del nostre estudi. A les files de les taules es mostra la llista d'incidents criminals per ordre cronològic amb la informació addicional de data i lloc així com la font d'informació. A les columnes es mostren els detalls de les circumstàncies contextuais més rellevants, els delictes concrets, incloses dades sobre el nombre de víctimes, la seva edat i sexe (per a cada un d'ells) i els resultats de la investigació dels esmentats delictes a nivell nacional. Es van introduir seccions especials per fer referència a una font d'informació sobre persones i entitats presumptament responsables de cometre els delictes. S'indica el nombre total d'incidents delictius, delictes, edat i sexe de les víctimes per mes i any i de tot el període de 1999 a 2005. Aquest mètode va permetre avaluar tant la dinàmica de la comissió de determinats tipus de delicte durant el conflicte armat com el nivell general d'actes inhumans els detalls dels quals ofereixen les nostres fonts d'informació.

En total, hem definit vuit unitats contextuals per a la nostra anàlisi estadística. Aquestes unitats inclouen la gran majoria de les infraccions, els detalls de les quals s'indiquen en les fonts que utilitzem. Les primeres set unitats inclouen els delictes comesos exclusivament en territori de Txetxènia, és a dir, en l'escenari de les hostilitats.

La primera unitat contextual seleccionada correspon a les operacions de neteja dutes a terme per castigar la població. Una operació de càstig és una operació militar i policial duta a terme en un nucli de població i durant la qual els civils són terroritzats massivament. Ja que aquesta pauta de conducta era gairebé exclusivament característica de la part federal del conflicte armat, totes les dades d'incidents criminals que s'hi relacionen es van aplegar a la mateixa taula estadística. Aquesta taula conté informació sobre la data i el lloc en què es va desenvolupar cada operació de càstig i les circumstàncies contextuals més importants: existència (o no) d'un motiu formal, si es va produir un enfrontament durant l'operació, les seves conseqüències per a les parts i la utilització de vehicles blindats. Després s'ofereix la informació sobre actes practicats únicament contra persones protegides. Aquesta informació descriu l'abast de les limitacions de circulació, la creació de centres de detenció il·legals («camps de filtració»), detencions il·legals, tortura i/o tracte cruel, violació i agressió sexual, desaparicions forçades, homicidis (la informació sobre les persones assassinades després de ser detingudes s'ofereix a part), ferides, lesions greus a la integritat física o mental causades intencionadament, saqueig, destrucció de propietats, destrucció de béns bàsics per a la subsistència i d'altres béns protegits, atacs a poblacions amb armament pesat i col·locació de mines en propietats de civils.

Hem dividit tots els delictes comesos en el context de les operacions de càstig en un grup a part dins de la primera unitat contextual. Les altres unitats només inclouen informació sobre delictes comesos fora d'aquest context.

Recopilem tots aquells incidents criminals en els quals el fet delictiu inicial va consistir en la detenció il·legal i van ser comesos fora del context de les operacions de càstig. Les dades sobre aquest tipus de delicte es presenten sintetitzades en tres taules. Hi ha una taula per als casos en els quals la font ofereix informació altament fiable sobre la responsabilitat dels representants del bàndol rus en el conflicte. Es va elaborar una altra taula per als casos en els quals la responsabilitat pot atribuir-se al bàndol txetxè. A la tercera taula s'ofereix informació sobre els casos en els quals la font no facilita informació suficient per determinar la responsabilitat d'un o altre bàndol. Aquestes taules contenen informació sobre els dies i el lloc de detenció, disponibilitat de vehicles, vehicles blindats o avions emprats per part dels perpetradors, llocs de detenció, posada en llibertat o imputació formal, així com altres delictes comesos contra els detinguts: saqueig, destrucció de propietats, tortura i/o tracte cruel (ambdós contra altres persones si van tenir lloc durant la detenció), ferides, lesions greus a la integritat física o mental causades intencionadament, desaparicions forçades o matances.

El tercer bloc contextual fa referència als delictes comesos contra persones detingudes per la seva participació en accions armades (és a dir, contra aquells que es van rendir o van ser capturats). Les dades es resumeixen en dues taules en funció del bàndol del conflicte que custodiava els presoners (no utilitzem aquest terme en el seu sentit jurídic, sinó tècnic, de conformitat amb la situació de conflicte intern). En aquestes taules s'ofereix informació sobre la data i el lloc de captura, robatori d'efectes personals dels presoners, tortura i/o tracte cruel i lesions greus que se'n derivin, desaparicions i assassinats.

El quart bloc contextual reuneix la informació sobre atacs contra civils mitjançant bombardeigs i inclou els atacs directes i els atacs indiscriminats. Evidentment, la distinció entre aquests dos tipus d'atacs es basa sobretot en la determinació del seu element subjectiu, i per això la mencionem *prima facie*. Les taules en les quals es descriuen les accions de cada una de les parts del conflicte armat contenen informació sobre atacs aeris, atacs llançats des de diferents tipus d'instal·lacions de terra, tiroteigs amb armes de petit calibre i altres tipus de destrucció, així com el nombre de civils assassinats, ferits i morts i infraestructures civils destruïdes o greument danyades.

La cinquena unitat ofereix informació sobre les matances de civils comeses fora dels contextos abans esmentats. Ens topem amb un problema metodològic a l'hora d'establir quins actes constitueixen una pauta de conducta delictiva. L'aparició d'aquest problema es deu al fet que la línia que separa els atacs contra la població civil que causen la seva mort i l'acte d'assassinar està molt desdibuixada. Aquesta distinció és particularment rellevant quan es tracta d'un atac directe i si els perpetradors van utilitzar armes de petit calibre convencionals, i no armes pesades. Quins criteris s'haurien d'aplicar per distingir aquests atacs de les matances «simples»?

Hem recorregut a la següent lògica: només els casos «clàssics» es van associar amb una pauta de conducta de matances (els agents van actuar contra víctimes concretes i distingibles per a ells, i si hi havia motius suficients per creure que els perpetradors volien causar la mort d'aquestes persones en particular). Per tant, tots aquells casos en els quals, per exemple, els criminals van obrir foc contra una multitud o un vehicle que transportava civils, causant la mort o ferides en aquestes persones, s'han classificat com atacs contra civils. Òbviament, la distribució dels casos s'ha organitzat *prima facie* i és només orientativa. Jurídicament parlant, ambdós casos són matances. La diferència rau únicament en el context en el qual es cometen i, possiblement, en una certa diferència en l'element subjectiu del delictes: en els assassinats l'agent actua amb voluntat de matar persones concretes, mentre que en els atacs les víctimes són anònimes. L'agent actua amb voluntat de provocar la mort a totes —o a diverses— persones del grup atacat o vol permetre que això succeeixi.

Les dades estadístiques sobre aquests delictes queden doncs resumides en tres taules: una taula del bàndol rus, una altra del bàndol txetxè del conflicte, i una tercera dels criminals la pertinença dels quals a un o un altre bàndol no es pot determinar actualment més enllà de tot dubte raonable.

En la sisena unitat es resumeix la informació sobre una sèrie de casos de tracte cruel i tortura ocorreguts fora dels contextos abans esmentats, és a dir, fora dels contextos de privació de llibertat, operacions de càstig, etc. Les pallisses combinades amb saqueigs són un exemple típic d'aquestes situacions. Un altre exemple és donar una pallissa a un civil o que els combatents li causin intencionadament lesions no mortals al carrer, a casa seva, etc. per qualsevol motiu discriminatori. La informació estadística sobre aquests delictes es resumeix en dues taules: una sobre el bàndol rus del conflicte i una altra per a aquells casos en els quals va resultar impossible determinar la pertinença dels agents a un dels bàndols del conflicte més enllà de tot dubte raonable.

El setè bloc resumeix la informació sobre saqueigs o destrucció de propietats no relacionats amb cap altra acció delictiva (diferents de les possibles amenaces d'utilitzar la violència en casos d'intent de resistència al robatori). Les dades sobre aquests delictes es resumeixen en una taula.

Finalment, el vuitè bloc contextual conté informació dels atacs contra civils mitjançant actes terroristes comesos fora de Txetxènia i relacionats amb el conflicte armat en curs més enllà de qualsevol dubte raonable. En aquest bloc es resumeixen tant les dades sobre els actes de terrorisme l'autoria dels quals va ser assumida per l'ala radical (islamista) de la resistència armada txetxena, com informació sobre aquells actes de terrorisme en els quals resulta difícil determinar el bàndol responsable a causa de la poca informació disponible. No s'han inclòs en aquest bloc els actes terroristes comesos en territori de la Federació russa sobre els quals no hi ha proves fiables i definitives de la seva connexió amb el conflicte armat. Les dades sobre les dates i llocs de determinats incidents criminals, presa d'ostatges, ostatges assassinats i ferits per terroristes, persones assassinades i ferides que no eren ostatges, tortura i maltractament d'ostatges, assassinat de terroristes que no van participar en un acte terrorista en mans d'agents de les forces de seguretat i/o policials, agressions físiques greus a ostatges durant les operacions destinades a la seva posada en llibertat, es resumeixen en dues taules estadístiques: una sobre els atemptats terroristes sense presa d'ostatges i una altra sobre els atemptats terroristes durant els quals es van agafar ostatges.

Al llarg de la nostra investigació, la informació estadística s'ha tingut en compte en funció de la incidència de diversos delictes concrets i, sempre que s'ha pogut, tenint en compte les decisions pertinents del Tribunal Europeu de Drets Humans sobre casos de sol·licitants txetxens. Totes les anàlisis estadístiques dutes a terme corresponen únicament al període comprès entre 1999 i 2005. No inclouen els incidents criminals ocorreguts abans o després d'aquest període.

Les dades resumides del nombre de baixes causades pel bàndol federal rus del conflicte armat són les següents. Les nostres fonts informen d'almenys 2.335 persones assassinades entre aquelles que no van participar en el conflicte armat, 1.386 de les quals van morir durant assalts contra poblacions civils o bombardeigs indiscriminats o desproporcionats. Així mateix, 484 d'aquestes 2.335 persones van ser detingudes per forces militars o policials i executades posteriorment extrajudicialment; 465 van ser assassinades en diferents circumstàncies: saqueig, robatori, en matances de població civil, en punts de control, barricades, etc. A més, les nostres fonts informen que almenys 35 persones van morir com a conseqüència de tortures, tractes cruels i omisió d'assistència sanitària. D'altra banda, les nostres fonts informen que almenys 1.476 persones que no van participar en el conflicte armat van ser víctimes de desaparicions forçades; 10.304 persones van ser sotmeses a diferents formes de tracte cruel i tortura; 1.632 persones van ser ferides greument com a conseqüència de delictes comesos contra elles; i 20.234 persones van ser detingudes de forma arbitrària i il·legal durant aquell període de temps, incloses aquelles que van ser assassinades posteriorment o que van desaparèixer sense deixar rastre.

Així doncs, segons les nostres fonts, el nombre mínim de pèrdues irreparables entre la població civil (assassinats, morts o desapareguts sense deixar rastre després de detencions il·legals realitzades per agents de l'Estat) és de 3.746 persones.

Tenint en compte que les nostres fonts d'informació són summament incompletes, probablement el nombre real de víctimes sigui molt més gran: en alguns punts és molt superior i en la majoria d'ells es multiplica per més de deu. Amb tot, les dades són suficients per determinar la magnitud dels atacs a civils comesos per representants del bàndol rus del conflicte en el període estudiat.

Pel que fa a l'edat i sexe, en tots aquells contextos en els quals els perpetradors tenien la possibilitat d'actuar de forma selectiva, la gran majoria de les víctimes eren homes en edat de combatre. Els

delictes eren massius (accions de càstig, detenció il·legal i tots els delictes contra persones detingudes, assassinat «directe», delictes de tracte cruel no relacionats amb la privació de llibertat). En la resta de contextos (atacs a civils, atacs inclosos directes i atacs indiscriminats) les víctimes també pertanyien als mateixos grups d'edat i sexe.

Les dades resumides sobre el nombre de baixes causades pel bàndol txetxè del conflicte són les següents. Segons les nostres fonts almenys 784 persones que no participaven en el conflicte armat van resultar mortes, 676 d'elles en atemptats terroristes contra la població civil comesos fora del territori de Txetxènia i les restants 108, en altres circumstàncies. D'altra banda, les nostres fonts informen que almenys quatre persones que no van participar en el conflicte armat van ser víctimes de desaparicions forçades; 2.029 persones van ser sotmeses a tracte cruel i tortura; 2.058 persones van sofrir greus lesions com a conseqüència de delictes comesos contra elles; i 2.039 persones van ser detingudes il·legalment, també en el transcurs dels actes terroristes amb presa d'ostatges.

Cap dels grups d'edat i sexe que hem identificat representa una majoria important entre les víctimes dels delictes comesos pel bàndol txetxè del conflicte.

Circumstàncies de fet

També analitzem les circumstàncies de fet dels delictes a partir de les normes aplicables del dret internacional. En aquesta anàlisi es descriuen les violacions abans esmentades com delictes internacionals, especialment crims de guerra, crims de lesa humanitat i (dins d'aquests grups) delictes d'intenció dins d'un grup a part.

BÀNDOL FEDERAL RUS

Les circumstàncies de fet que ens proporcionen les fonts emprades evidencien que la gran majoria dels delictes comesos pel bàndol federal rus del conflicte armat a Txetxènia entre 1999 i 2005 pertanyen a les següents categories de delictes:

Pauta de conducta delictiva

En tots els casos d'infraccions de les normes de tractats consuetudinaris i/o aplicables del dret internacional humanitari, l'element clau és una pauta de conducta delictiva. Respecte a això, les esmentades infraccions presenten, com a mínim, el tipus objectiu (*actus reus*) de les següents figures legals de delictes: assassinat, tortura, tracte cruel i atemptats contra la dignitat humana; violació, desaparicions forçades, atacs a la població civil; atacs indiscriminats i desproporcionats, atacs contra objectes o persones que utilitzin els signes distintius esmentats als Convenis de Ginebra; colpejar objectes protegits o atacar-los de qualsevol altra manera; saqueig; destrucció de propietats de civils; utilització d'«escuts humans» o càstig col·lectiu. Tots els actes abans esmentats compleixen el tipus objectiu dels delictes militars d'acord amb el dret internacional consuetudinari, sense importar si han estat comesos dins o fora del context d'un conflicte armat internacional o no.

Subjectes passius

En tots els casos, les persones i objectes protegits pel dret internacional humanitari, inclòs l'article 3 comú als Convenis de Ginebra, el Protocol addicional II als Convenis de Ginebra i les normes aplicables del dret humanitari consuetudinari en matèria de conflictes interns, van ser víctimes o subjectes passius dels delictes, entre ells:

- Persones que no van participar directament en accions armades o van deixar de participar-hi.
- Persones privades de llibertat per motius relacionats amb una situació de conflicte armat.
- Els ferits i els malalts, tant si van participar com no en el conflicte armat.
- Personal sanitari.
- Població civil en general i civils concrets.
- Objectes civils, inclosos hospitals, unitats i vehicles sanitaris, monuments històrics, objectes religiosos i educatius i altres objectes que no poden ser considerats militars.

Circumstàncies contextuais

En tots els casos, els delictes van ser comesos en el context del conflicte armat de caràcter no internacional que es va lliurar al territori de Txetxènia. Aquests delictes o bé van contribuir a assolir l'objectiu militar últim del conflicte o bé van ser comesos com a conseqüència de la situa-

ció mateixa del conflicte armat. Per tant, les circumstàncies de fet suposen l'existència d'un nexa necessari entre els fets delictius (infraccions) i el conflicte armat.

Subjectes actius

En tots els casos, els delictes van ser comesos per persones implicades activament en el conflicte armat, com per exemple personal militar, agents de les forces policials i de seguretat i membres d'unitats paramilitars prorusses integrades per persones d'origen txetxè que eren combatents en el sentit tècnic del terme.

Per tant, els delictes comesos per representants del bàndol federal rus en el conflicte armat desenvolupat a Txetxènia, i que la investigació descriu i analitza, reuneixen la totalitat dels elements típics obligatoris dels crims militars d'acord amb el dret internacional consuetudinari.

A més, la major part dels delictes descrits comesos pel bàndol federal rus del conflicte armat compleixen els criteris de crims de lesa humanitat previstos en les fonts del dret internacional vigent.

En primer lloc, les accions dels perpetradors presenten elements objectius de crims de lesa humanitat com assassinat, detencions il·legals, tortura, desaparicions forçades i altres actes inhumans similars caracteritzats per causar deliberadament lesions físiques i grans sofriments, o bé greus danys a la salut mental o física.

En segon lloc, els delictes descrits es corresponen amb el significat del terme «atac a la població civil». Respecte a això, l'objectiu era el gruix de la població civil de Txetxènia així com determinats grups, seleccionats com a víctimes pels perpetradors per raó de determinades circumstàncies o per raó de territori, edat, gènere i altres característiques identitàries.

En tercer lloc, tots els casos d'assalt a què fa referència la investigació van ser de gran escala. Ho demostra el gran nombre de baixes, la freqüència pràcticament diària i l'extensa zona geogràfica dels delictes comesos. Aquesta gran escala en els assalts es va assolir mitjançant els efectes conjunts d'accions inhumanes així com d'accions inhumanes particulars de magnitud i conseqüències extraordinàries.

En quart lloc, tots els assalts a què es fa referència van revestir un caràcter sistemàtic. Indicadors com la magnitud, la zona geogràfica, els objectes seleccionats com a objectius segons criteris definits, així com el caràcter recurrent, habitual i continu de la violència demostren que no és possible que es produïssin accidentalment. Les pautes i formes estables de conducta delictiva inclouen atacs contra la població civil i assalts indiscriminats mitjançant atacs amb armes de foc, obstaculització de l'evacuació de la població civil de la zona que estava sent atacada; detencions il·legals de civils, per raó de sexe i edat, entre d'altres; tracte degradant, tortura, matances i desaparicions forçades de civils detinguts; operacions de càstig de tipus «neteja» seguides de detencions massives i il·legals de civils per raó de la seva edat i sexe, delictes de tracte cruel, saqueig i destrucció de propietats, les anomenades «operacions casa per casa», és a dir, accions violentes il·legals contra civils, com assassinats o detencions il·legals amb tortura, matança o desaparició forçada posterior de les víctimes; assassinat i tracte cruel juntament amb saqueigs i destrucció de propietats de civils que van succeir entre desembre de 1999 i febrer de 2000; captura de familiars de presumptes combatents com a ostatges per obligar aquests darrers a entregar-se, etc.

En cinquè lloc, els assalts eren duts a terme amb la participació de l'Estat. D'una banda, aquesta participació pot considerar-se un element independent del crim de lesa humanitat (segons les normes de Roma però no conforme al dret consuetudinari). D'altra banda, és un dels indicadors principals del caràcter sistemàtic dels delictes comesos. La implicació de la Federació russa en els esmentats atacs va consistir tant en accions com en omissions quan l'Estat tenia l'obligació d'actuar per imposició del dret internacional. La manera oscil·lava entre la planificació directa, la instigació de diversos delictes en diferents nivells de la jerarquia governamental i militar, i la complicitat, connivència i aprovació tàcita dels delictes i una actitud indulgent cap als mateixos.

En 46 sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans es va declarar que la Federació russa era la responsable d'atacs contra la població civil de Txetxènia. Aquests atacs van consistir en flagrants violacions dels seus drets fonamentals, com el dret a la vida, a la llibertat i a la integritat de la persona i l'incompliment de la prohibició de la tortura i el tracte degradant.

A més a més, hi ha diversos indicadors rellevants que proven la participació de l'Estat en forma d'accions.

En tots els casos, els assalts es van dur a terme de facto. En la gran majoria dels casos, els representants de l'Estat van estar implicats de iure i van actuar bé d'acord amb la seva autoritat oficial, bé aprofitant-se del seu càrrec oficial i de les seves possibilitats d'actuar en qualitat de funcionaris.

Alguns delictes, especialment la privació massiva de llibertat a civils, formaven part de la política autoritzada per l'Estat, manifestada en decisions i decrets del Ministeri de l'Interior de Rússia i en la declaració del govern de la Federació russa sobre la creació dels denominats «camps de filtració». Aquests camps de filtració eren centres il·legals de detenció, que automàticament van en contra de les garanties processals fonamentals de la legislació internacional que emparen les persones detingudes.

Els atacs eren controlats, la qual cosa significa que l'Estat tenia poder per suspendre i reprendre les accions delictives. L'Estat va fer ús d'aquesta possibilitat per assolir els objectius polítics desitjats.

Els atacs es llançaven de manera coordinada i organitzada. Es van preparar en el context d'operacions d'entitats estatals (forces armades, policia i serveis especials). Les funcions dels agents estaven assignades tant dins de l'estructura «superior-subordinat» com en altres nivells d'interacció, fins i tot a nivell interdepartamental.

Els comandants de l'exèrcit van implicar-se en gran mesura en els atacs. Lesmentada participació es va materialitzar de diferents formes: des de la presència dels superiors de més alt nivell de l'OGV (Grup Conjunt de Tropes) al terreny mentre es llançaven els atacs fins a la participació directa d'aquests funcionaris i de funcionaris de rang inferior en l'organització i planificació dels delictes (també dins d'un grup criminal que actuava amb un objectiu delictiu comú) a diferents nivells de la jerarquia vertical de comandament, donant ordre de cometre els delictes, sent-ne còmplices en la comissió i, executant elements materials dels delictes en casos concrets.

L'Estat va dedicar una enorme quantitat de recursos a la realització dels atacs inclosos recursos de les forces militars i d'altres cossos i forces de seguretat de l'Estat. Això suposava personal i

vehicles de l'exèrcit, armament modern com vehicles blindats, avions d'assalt i militars, artilleria, sistemes llançacoets per disparar en ràfegues, míssils operatius i tàctics, etc.

Finalment, en un determinat nombre de casos s'observa com els òrgans i funcionaris de l'Estat, entre ells els encarregats de dur a terme les investigacions, van emprendre accions dirigides a obstruir precisament aquestes investigacions, amb la destrucció de proves i la intimidació de víctimes i testimonis.

Cal assenyalar que uns tipus específics de delictes es van planificar, organitzar i perpetrar en el context d'operacions de les forces armades i altres cossos de seguretat de l'Estat de la Federació russa, com per exemple el Grup Conjunt de Tropes (OGV), grups d'operacions de l'exèrcit i les seves casernes, unitats especials de l'exèrcit, òrgans temporals i permanents del Ministeri de l'Interior, oficines de comandants militars, etc. Cadascuna d'aquestes entitats és un organisme, i es correspon completament amb el terme «organització» en el sentit d'«agent orgànic», en nom del qual actuaria un subjecte actiu concret d'un crim de lesa humanitat, d'acord amb el dret penal internacional.

La participació de l'Estat també es va manifestar en la contínua negativa a realitzar investigacions eficaces sobre els delictes comesos contra la població civil de Txetxènia. Així ho han confirmat 46 sentències del TEDH. Les autoritats de la Federació russa (1) no han investigat cap dels crims més atroços, les conseqüències dels quals van ser la mort massiva de civils, incloses nombroses matances; (2) s'han negat sempre a investigar eficaçment els delictes «sistemàtics» de gran escala comesos com a part de les operacions militars, bé per ordre o amb el suport dels caps de l'OGV i d'òrgans superiors; (3) s'han negat en tot moment a investigar eficaçment la participació de superiors en la perpetració dels delictes.

L'anàlisi estadística de la nostra investigació mostra que el nombre de delictes investigats i condemnats no supera l'1-2% del total de delictes comesos. Tanmateix, aquestes poques sentències dels tribunals —amb només dues excepcions— es van dictar contra autors de delictes que havien actuat per voluntat pròpia i amb propòsits individuals. Només hi va haver dues excepcions a aquesta regla en les quals les sentències van declarar culpables oficials de baix rang (comandant i tinent) per donar ordres delictives. En un d'aquests casos, la condemna no suposava privació de llibertat efectiva. De fet, en la majoria dels casos les condemnes imposades pel tribunal van ser «condicionals» (literalment i metafòricament) i no eren proporcionals a la gravetat dels actes comesos ni a la responsabilitat dels condemnats.

La manera com les entitats encarregades de la investigació, fiscalies militars i civils, van realitzar el seu treball pot considerar-se la raó principal de la vergonyosa situació relacionada amb l'enjudiciament dels culpables. El seu treball pot descriure's com un sabotatge manifest del procés d'investigació, traduït en la negativa a adoptar les mesures més elementals per protegir les proves i identificar els criminals. En alguns casos es van negar a instruir processos penals. En ocasions els serveis de la fiscalia van fer tot el possible per protegir els sospitosos de delictes brutals relacionats amb assassinats massius de la població civil. Aquesta situació no es deu únicament al conformisme del personal de les oficines de la fiscalia. La causa principal d'aquest sabotatge és la política de les autoritats de la Federació russa i dels òrgans de la Fiscalia General. En negar-se a aplicar les mesures més adequades per facilitar el procés d'investigació, les entitats responsables de conduir la fase preliminar de les investigacions van acabar per dependre completament de persones que o bé estaven implicades en els delictes o

haviem estat còmplices dels delinqüents. És per això que el fet de dur a terme una investigació eficaç suposava una amenaça directa per a les vides dels investigadors i fiscals.

La implicació de l'Estat en forma d'omissió també es va manifestar en la negativa a adoptar mesures eficaces per evitar que es cometessin delictes. Algunes ordres i decrets dictats per organismes de l'Estat per tal de prevenir la delinqüència es van quedar en paper mullat i no es van adoptar mai mesures al respecte. I per això aquests documents constitueixen una prova que els responsables tenien coneixement dels delictes però van decidir no combatre'ls.

Tots els factors anteriors permeten arribar a la conclusió que la negativa de l'Estat a prevenir i investigar els atacs contra la població civil de Txetxènia s'hauria de definir com una ommissió deliberada destinada a instigar els esmentats atacs (o, com a mínim, aquells que van ser perpetrats a gran escala com a suport de la campanya militar).

Finalment, tots o la immensa majoria dels delictes comesos es corresponen amb els criteris del tipus subjectiu del crim de lesa humanitat, de conformitat amb el dret penal internacional. Aquests delictes es van cometre amb el grau de culpabilitat corresponent. Els subjectes actius van actuar amb premeditació i plena consciència del caràcter delictiu de les seves accions, amb imprudència temerària o (en alguns casos) les seves accions presentaven la característica de negligència greu. Els criminals tenien ple coneixement dels atacs a gran escala i sistemàtics que s'estaven llançant contra la població civil de Txetxènia. Sabien que les seves accions formaven part d'aquests atacs i que les baixes que aquests atacs van causar eren de civils.

Per tant, la major part dels delictes greus comesos per representants del bàndol federal rus del conflicte armat contra la població civil de Txetxènia en el període comprès entre 1999 i 2005 poden considerar-se crims de lesa humanitat.

EL BÀNDOL «TXETXÈ»

Un cop analitzats els fets respectius es dedueix que totes o la majoria de les violacions comeses per la part txetxena del conflicte armat a Txetxènia entre 1999 i 2005 constitueixen crims de guerra.

Conducta delictiva

En tots els casos la conducta delictiva va constituir una violació del dret internacional humanitari consuetudinari, el qual és vinculant per a totes les parts de qualsevol conflicte armat. Les infraccions enumerades presenten, com a mínim, el tipus objectiu (*actus reus*) dels següents delictes: homicidi, tortura, tracte cruel, abusos contra la dignitat de la persona, desaparicions forçades, atacs contra civils, atacs indiscriminats i desproporcionats, ús d'escuts humans i presa d'ostatges. Totes aquestes accions reuneixen els elements objectius dels crims de guerra, tant si s'han comès en el context d'un conflicte armat de caràcter internacional com no internacional.

Subjectes passius

En tots els casos, els subjectes passius van ser persones i objectes protegits pel dret internacional humanitari consuetudinari aplicable tant en situacions de conflicte armat internacional com no internacional.

Circumstàncies contextuals

En tots els casos, els delictes van ser comesos en el context d'un conflicte armat no internacional que es va lliurar en territori de Txetxènia en el període indicat i van estar íntimament relacionats amb l'esmentat conflicte. Cal afegir que, encara que tots els atacs contra civils realitzats com a actes terroristes es van cometre fora de Txetxènia, estaven molt relacionats amb el conflicte armat ja que el seu objectiu era mantenir l'efecte de la guerra o assolir els objectius polítics últims de la part txetxena del conflicte. Les exigències plantejades pels terroristes i les declaracions de l'organitzador principal de la major part dels atemptats terroristes, Xamil Bassàiev, mostren clarament aquesta connexió. En aquells casos en els quals aquests delictes es van relacionar directament amb el conflicte armat, la seva llunyania geogràfica de l'escenari principal dels combats no té rellevància jurídica. Això és resultat del fet que el dret humanitari s'aplica a tot el territori controlat per qualsevol de les parts del conflicte, sense importar en quina part d'aquest territori s'infringeixen les esmentades lleis.

En alguns casos també es van cometre els delictes per donar suport directament a les accions bèl·liques. Es tracta d'atacs contra edificis administratius i atacs indiscriminats a dependències de les forces de l'ordre públic russes, matances, execucions extrajudicials i desaparicions forçades de sospitosos de col·laborar amb l'enemic (inclosos assassinats d'alts funcionaris, etc.). Així doncs, les circumstàncies de fet indiquen l'existència del nexa requerit entre les accions (o omissions) delictives i el conflicte armat.

Tipus subjectiu

Les circumstàncies de fet indiquen que tots o la majoria dels actes analitzats van ser perpetrats amb el grau de culpabilitat necessari, bé amb premeditació i intencionadament o amb l'element d'imprudència temerària. D'altra banda, en tots o en la immensa majoria dels casos, els criminals (1) coneixien amb certesa l'existència del conflicte armat (no és possible que no coneguessin les circumstàncies de fet que determinen l'existència del conflicte armat); i (2) coneixien amb certesa els fets que indicaven que les víctimes tenien la condició de persones protegides.

Subjectes actius

És un fet que les persones que van participar directament en el conflicte armat van ser subjectes actius dels delictes: membres de les forces armades de la República txetxena d'Itxkèria o persones que tenien per missió practicar actes de violència per sostenir l'esforç militar del bàndol txetxè del conflicte, amb independència de les unitats armades a què pertanyien i de qui rebien ordres.

És per això que els fets delictius comesos pel bàndol txetxè del conflicte reuneixen tots els elements necessaris (elements típics) dels crims de guerra.

Almenys un dels tipus d'atacs contra civils llançats pel bàndol txetxè del conflicte presenta els elements típics essencials dels crims de lesa humanitat descrits en les bases del dret internacional. Es tracta d'atacs contra la població civil mitjançant atemptats terroristes comesos fora de Txetxènia. Les accions dels perpetradors es corresponen amb els elements materials dels crims de lesa humanitat d'assassinat, detenció il·legal (que sens dubte inclou la presa d'ostatges), tortura (relacionada amb la presa dels ostatges, nens inclosos, i privació de menjar i aigua) i altres actes inhumans similars. Els esmentats actes es van practicar per causar intencionadament un gran sofriment o greus danys a la salut física o mental. La població civil de la Federació russa

va ser la víctima d'aquest tipus d'atac. Els delinqüents van seleccionar les seves víctimes com a instrument adequat per extorsionar les autoritats russes i aconseguir objectius polítics concrets. Els atacs van ser de gran escala i sistemàtics. Eren part d'una política i d'un pla. Tots els delictes que van integrar aquest tipus d'atacs van ser comesos amb el grau de culpabilitat corresponent.

A continuació presentem les nostres conclusions sobre els delictes d'intenció comesos per les parts del conflicte.

- Ambdues parts del conflicte van cometre delictes de terrorisme. Per part del bàndol txetxè, van consistir en atacs contra la població civil de la Federació russa comesos fora del territori de Txetxènia, planificats com a matances mitjançant explosions en llocs plens de gent, amb vehicles i avions i amb presa d'ostatges i actes inhumans. Tots els actes abans esmentats van ser practicats amb la finalitat principal de terroritzar la població civil i van ser executats com una mesura per afavorir les seves exigències polítiques. Per part del bàndol rus, van consistir en la captura d'ostatges i posteriors accions brutals contra aquests ostatges, atacs contra civils i atacs indiscriminats en forma d'atacs amb foc, així com operacions de càstig de tipus «incursió» i altres actes similars, incloses detencions massives arbitràries de civils en edat de combatre i actes inhumans posteriors comesos contra aquests detinguts. Els actes abans esmentats van ser practicats amb la finalitat principal de terroritzar la població civil i van ser executats per donar suport als esforços militars i afavorir l'agenda política de la part russa del conflicte. Alguns d'ells van ser comesos per motius personals (raons discriminatòries) de determinats organitzadors i funcionaris. En vista de les circumstàncies contextuals, aquests fets delictius han de ser considerats crims de guerra de terrorisme contra la població civil i un crim de lesa humanitat en forma d'«altres actes inhumans».
- Com a mínim, alguns dels crims generalitzats i sistemàtics van ser comesos pel bàndol rus del conflicte amb intenció discriminatòria i, per tant, poden considerar-se crims de lesa humanitat de persecució.
- Les proves disponibles no eren suficients per arribar a una conclusió raonable sobre si el bàndol federal rus del conflicte va cometre l'esmentat delicte amb intenció de genocidi durant el període considerat. Respecte als fets analitzats, hem arribat a la conclusió que durant el període considerat no es van cometre delictes d'aquest tipus.

Presumptes responsables

Donem pas a la sisena part formulant els principis generals que permeten identificar el grup de persones presumptament responsables dels delictes. Després d'analitzar determinats incidents delictius, oferim la llista prèvia d'algunes persones presumptament responsables de la comissió dels delictes.

No s'ha d'interpretar això que acabem de dir com que pensem que la responsabilitat d'aquestes persones és un fet o que les considerem culpables de determinats delictes. Quan diem que una persona és presumptament responsable d'haver comès un delicte, només volem dir que les circumstàncies de fet que examinem:

- ofereixen informació fiable que demostra que s'ha comès un o diversos delictes internacionals;
- donen motius *prima facie* per pensar que la persona en qüestió va estar implicada en la comissió d'un delicte a través de les seves accions o omissions, o bé no va adoptar les mesures adequades per prevenir o castigar els delictes tal com ho exigeix el dret internacional, fet que indica el grau rellevant de responsabilitat;
- demostren que la persona citada no ha estat enjudiciada penalment;
- mostren que les autoritats nacionals competents no han dut a terme cap investigació, o que l'esmentada investigació no es va dur a terme amb independència i imparcialitat, que l'únic objectiu que tenia era protegir els imputats o no va aconseguir —per altres motius formals— que es jutgés un perpetrador tot i que les circumstàncies delictives s'havien fet públiques (aquest últim punt s'aplica exclusivament al bàndol rus).

En segon lloc, en fer referència a la presumpta responsabilitat d'una o altra persona no volem dir que l'esmentada persona participés directament en l'execució dels elements materials dels delictes abans esmentats en tots els casos. El terme «responsabilitat» s'aplica a tots els tipus de responsabilitat penal contemplats en el dret internacional, incloses la planificació, complicitat en la planificació, preparació i execució d'un delicte, comès per un o diversos subjectes com a part d'un fi o pla comú, així com la responsabilitat dels superiors.

Hem parat especial atenció als tipus de participació d'aquestes persones en els delictes analitzats i el tipus de responsabilitat imputable.

Hi ha tres grups principals de fonts d'informació fàctica disponibles sobre els delictes comesos per les forces russes del conflicte.

El primer està format per material recopilat per organitzacions no governamentals (informes, llibres, observacions en curs, etc.) i publicacions de mitjans de comunicació independents redactades per corresponsals que van treballar en zona del conflicte armat i van realitzar investigacions periodístiques sobre les violacions dels drets humans i de les normes del dret humanitari internacional. En aquestes fonts es poden trobar relats de les circumstàncies reals dels delictes comesos, alguns són breus i d'altres més extensos, inclouen nombroses declaracions de víctimes i testimonis, així com documents oficials proporcionats pels organismes que van realitzar les investigacions preliminars.

El segon grup de fonts inclou sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans. A més de la descripció de les circumstàncies de fet dels delictes, aquestes decisions presenten referències a documents de gran importància elaborats en el context nacional sobre les investigacions preliminars i que la Federació russa va remetre al TEDH per tal que aquest tribunal les examínés.

Finalment, el tercer grup, que també va ser fonamental per a la nostra investigació, està format per ordres i decrets públics oficials del President de la Federació russa i del comandant del Grup Conjunt de Tropes (OGV), obres de referència i publicacions de diversos mitjans de difusió amb informació sobre les forces i unitats armades que van actuar en el conflicte armat i la seva experiència en els combats, així com dels comandants d'alt rang, amb detalls inclosos tant oficials com personals d'alguns comandants i superiors corresponents a un període concret i de funcionaris del Ministeri de l'Interior de la Federació russa. La informació que ens va facilitar aquest grup de fonts no només ens va permetre obtenir informació rellevant sobre l'estructura administrativa de les forces que van participar en el conflicte armat i sobre quins grups van participar en determinades operacions, sinó també identificar els superiors que van exercir el comandament i que van tenir control efectiu sobre els presumptes perpetradors dels delictes en diferents nivells jeràrquics.

En correlacionar la informació que aquests tres grups de fonts ens oferien, vam emprendre amb eficàcia la tasca d'identificar el conjunt de persones presumptament responsables dels delictes i també en què va consistir la seva responsabilitat. Pel que fa a aquest darrer aspecte, cal tenir en compte que la major part de les dades disponibles (informes, publicacions, etc.) no poden considerar-se proves en tota regla. Només apunten indicis delictius i són possibles fonts per obtenir proves reals, i així seran considerades fins que s'elabori una base de dades documental i testimonial amb informació gegudament confirmada.

A data d'avui, les dades que contenen les fonts esmentades anteriorment ens permeten:

- identificar els perpetradors directes de delictes concrets en un nombre limitat de casos;
- afirmar amb força certa i en un nombre limitat de casos que alguns funcionaris coneguts van poder donar determinades ordres;
- concloure respecte a un gran nombre de casos que els perpetradors directes pertanyien a un grup, a un exèrcit o a un altre cos o força de seguretat identificable que va actuar a les ordres de funcionaris superiors;
- obtenir dades biogràfiques d'aquestes persones i la seva posició a la cadena de comandament d'una operació o grup armat;
- comprovar la presència efectiva d'alguns funcionaris als llocs on es van perpetrar assalts a civils;
- afirmar amb força certa que alguns funcionaris que coneixem tenien coneixement efectiu o constructiu dels delictes que s'havien planificat, comès o que havien estat comesos pels seus subordinats;
- afirmar amb força certa que alguns funcionaris que coneixem no van adoptar les mesures necessàries i apropiades per prevenir i castigar delictes que s'havien planificat, comès o que havien estat comesos pels seus subordinats;
- formular conclusions fonamentades relatives a: el conjunt de persones que presumptament va participar en la planificació i organització d'alguns delictes generalitzats; els delictes que van

poder cometre's seguint plans coordinats, i els delictes que van ser un resultat lògic i previsible de l'execució d'alguns plans encara que fossin coordinats per tots els participants.

Per tant, de forma preliminar, podem:

- determinar la presumpta responsabilitat d'algunes persones en l'execució de determinats delictes;
- en un nombre considerable de casos, determinar la presumpta responsabilitat en la complicitat de delictes (mitjançant la seva coexecució) dins d'organitzacions criminals, a fi d'identificar els presumptes participants i/o les persones que van poder col·laborar en els delictes;
- en un nombre considerable de casos, determinar la presumpta responsabilitat dels comandants i altres superiors en els delictes comesos pels seus subordinats quan eren a les seves ordres;
- determinar la presumpta responsabilitat dels comandants i superiors de ser còmplices dels delictes comesos pels seus subordinats en aquells casos en què hi ha informació suficient per determinar que tenien coneixement efectiu dels delictes que estaven planificant i cometent els seus subordinats, inclosos els delictes continus, en curs i recurrents dins de tendències mantingudes de conducta delictiva;
- en casos particulars, determinar la presumpta responsabilitat en ordenar la comissió dels delictes.

La gran majoria dels incidents en els quals és probable definir la responsabilitat estan relacionats amb delictes comesos per representants de les forces de seguretat russes, ja que van actuar com a part d'estructures i cadenes de comandament conegudes, regulades per lleis i estatuts i dirigides per comandants i superiors, que també són coneguts en la majoria dels casos.

L'«esquelet» organitzatiu d'aquestes estructures es pot descriure, en general, com una cadena jeràrquica de comandament que consta dels nivells següents (en ordre descendent): el president de la Federació russa, el comandant en cap suprem, el Quarter General Conjunt, el Quarter d'Operacions Regional (aquest nivell va existir a partir del 22 de gener de 2001), el Quarter del Grup Conjunt de Tropes (un comandant i els seus vicecomandants), els grups d'operacions (aquest nivell va existir del 23 de setembre de 1999 al 22 de gener de 2001); grups, unitats i subunitats de l'Exèrcit; oficines de comandants militars, òrgans i forces del VOGOiP (grup temporal de tropes del Caucas Nord del Ministeri de l'Interior). En determinades etapes, el Quarter General i la comandància de l'SKVO (Cercle Militar del Nord del Caucas) van exercir una funció important en la gestió de les forces participants en el conflicte.

Les complicacions apareixen quan es tracta de definir la responsabilitat per delictes presumptament comesos per membres dels grups paramilitars pro Kremlin integrats per combatents d'origen txetxè. A més d'altres consideracions, la causa d'aquestes dificultats és el caràcter sumament informal de les relacions «superior-subordinat» dins d'aquests grups, els problemes per identificar els grups de perpetradors i la manca d'informació detallada sobre l'estructura organitzativa, que canvia constantment, d'aquests grups.

Si ens fixem en els tipus de conducta delictiva, resulta molt més senzill arribar a conclusions sobre funcionaris presumptament responsables de delictes que, en certa mesura, van participar en pràctiques admeses oficialment, inclòs el llançament d'atacs amb foc sobre zones amb una elevada densitat de població en el període inicial del conflicte, restriccions a l'evacuació de civils de les zones de combat, «filtració» i operacions de càstig de tipus «incursió». És força

evident qui integrava el cercle de persones que, pels càrrecs que ocupaven, van participar en la presa de decisions que va derivar en la comissió de delictes. Tanmateix, resulta molt més difícil arribar a conclusions fonamentades quan es tracta dels «esquadrans de la mort», grups que van intervenir en l'execució d'«operacions estratègiques» que van incloure desaparicions forçades de persones. És evident que en aquestes operacions van participar estructures de forces adscrites a diferents organismes. Malgrat això, no hi ha proves directes que demostrin l'existència de les entitats o persones que van planificar o van coordinar aquesta pràctica. Les fonts permeten concloure que la direcció de l'OGV (Grup Conjunt de Tropes) i el comandament superior tenien coneixement efectiu dels delictes comesos, i que en aquests cercles hi havia una acceptació generalitzada d'aquests mètodes d'execució d'operacions militars i policials.

Segons el nostre parer, les perspectives de demostració dels diferents tipus de responsabilitat penal són les següents:

En primer lloc (i més important): és evident que pot aplicar-se la doctrina de la responsabilitat màxima, que sempre és considerada la «bala de plata» de la persecució. Si tenim en compte (1) el presumpte control efectiu dels superiors sobre els seus subordinats, per la mateixa naturalesa dels òrgans de seguretat de l'Estat; (2) el caràcter recurrent, habitual i continu de la violència i la magnitud dels delictes comesos al llarg d'un període de temps determinat; (3) el coneixement efectiu de tots aquests delictes a tots els nivells de comandament que van intervenir-hi; (4) i la negativa constant a adoptar les mesures necessàries i raonables per prevenir els delictes o castigar els culpables, tot indica que podria demostrar-se aquest tipus de responsabilitat en la majoria de persones que van ocupar els principals càrrecs de comandament en l'estructura de l'anomenada «operació contra el terrorisme» (OGV, Quarter d'Operacions Regional, Quarter General Conjunt), com també en el comandant en cap suprem i el president de la Federació russa, que van exercir el control efectiu sobre tots els òrgans de seguretat implicats en la comissió de delictes.

Tenint en compte la proposta plantejada en el paràgraf anterior, sembla probable imputar els funcionaris abans esmentats per complicitat ja que la seva ommissió va representar una contribució considerable als delictes comesos pels seus subordinats. Sens dubte, això no s'aplica a tots els delictes, sinó només a aquells que van formar part de pautes de conducta delictiva continuades i repetides sistemàticament (operacions de càstig tipus «incursió», «operacions casa per casa» amb detencions il·legals, assassinat i desaparicions, atacs massius contra civils, etc.). Més enllà de qualsevol dubte raonable, aquestes persones tenien coneixement efectiu dels delictes que s'estaven preparant i, malgrat això, no van prendre les mesures necessàries i raonables per prevenir delictes o castigar-los. Aquesta conducta va generar un risc elevat, real i raonablement previsible que es cometessin els esmentats delictes i va fer que es perpetressin. Si, al contrari, aquestes persones haguessin intervingut, hauria estat impossible que es cometessin els delictes, la qual cosa indica que hi ha un nexa directe entre l'ommissió i el fet que succeïssin.

Clarament, aquesta classe de complicitat podria definir-se com a col·laboració i instigació en la preparació i perpetració de delictes. Aquesta forma de responsabilitat podria imputar-se també a la majoria de persones que van ocupar els càrrecs de comandament més alts, des dels funcionaris de l'OGV fins al president de la Federació russa i el comandant en cap suprem.

El càrrec que ocupaven alguns alts funcionaris els va permetre exercir un control efectiu sobre les forces que van perpetrar delictes similars i de gran escala durant un llarg període de temps. També gràcies als seus càrrecs, tenien coneixement efectiu dels esmentats delictes. I per això, podem assumir que aquests funcionaris van poder donar ordres perquè es cometessin delictes.

Així mateix, les dades de què disposem ens donen arguments per determinar la responsabilitat de coautoria de delictes per part de persones que van actuar en grups amb un mateix propòsit delictiu per cometre delictes contra civils, la qual cosa es correspon amb la definició jurídica d'organització criminal.

Existeixen nombrosos indicadors que demostren que l'aclaparadora majoria dels delictes van ser organitzats: el seu caràcter generalitzat, l'existència d'una pauta estable de conducta integrada per actes violents massius, sistemàtics i organitzats que n'exclou el caràcter aleatori, que es van repetir una i altra vegada en diversos llocs i que van ser practicats per representants de diferents unitats; la utilització de recursos de l'Estat, selecció de grups particulars de població civil en determinades etapes, àmplia intervenció dels dirigents en la comissió de delictes, com a mínim de determinats tipus de delicte; l'evident interacció entre diverses estructures de poder; les ordres, declaracions públiques, paraules i accions de funcionaris. Per dir-ho d'una altra manera, alguns delictes van ser planificats, organitzats i instigats, mentre que d'altres van ser almenys permesos deliberadament pels funcionaris que pertanyien als estaments de poder de l'operació militar desenvolupada a Txetxènia.

Aquestes circumstàncies indiquen que diverses persones facultades per exercir el control efectiu sobre les forces que van participar en l'operació militar de Txetxènia a diferents nivells i en diferents períodes van actuar amb l'ànim principal i general de cometre delictes contra la població civil de Txetxènia. Per dir-ho d'una altra manera, hi va haver una organització criminal dins de l'estructura jeràrquica de la part russa del conflicte armat que va actuar col·lectivament o en grups.

L'objectiu militar i polític últim de l'esmentada organització criminal va experimentar una lleugera transformació al llarg de les diferents etapes del conflicte. Al principi (en el període comprès entre setembre de 1999 i abril-maig de 2000), l'objectiu era derrotar l'enemic, prendre el control del territori i restaurar la sobirania russa a Txetxènia. Una vegada aconseguit aquest objectiu, el bàndol rus va començar a perseguir altres objectius, com per exemple lluitar contra l'enemic aplicant mètodes de guerra de guerrilles, eliminació del moviment de guerrilles i eliminació del moviment clandestí separatista i islamista. Des de la perspectiva del dret penal internacional, aquest últim objectiu no és delictiu en si mateix. Tot i així, en totes les fases de l'operació criminal es va planificar aquest objectiu mitjançant delictes, concretament mitjançant una campanya d'actes il·legals de violència contra civils, inclosos actes practicats per tal de sembrar el terror (por, terror, intimidació) entre la població civil de Txetxènia, que era considerada hostil en general, com també contra grups particulars i seleccionats de la població en funció de característiques territorials, d'edat, sexe, etc. La implementació d'aquesta campanya d'accions il·legals i violentes va ser l'objectiu primordial d'un grup criminal.

En la primera etapa (de setembre de 1999 a abril de 2000), es va aconseguir aquest objectiu principal mitjançant atacs directes sistemàtics contra civils i objectius civils, incloent zones molt poblades, nuclis de població desprotegits, reunions de persones, combois de civils i vehicles civils, com també amb el llançament d'atacs indiscriminats i desproporcionats sobre poblacions

de Txetxènia, tant si hi havia dependències militars com si no n'hi havia. Al mateix temps, es prenen mesures especials destinades a prevenir o impedir l'èxode de civils des de la zona atacada. Això va generar un risc elevat i previsible d'aniquilació de la població civil.

D'altra banda, es va aplicar el sistema denominat de «filtració». Consistia en la detenció il·legal massiva de persones no implicades en activitats armades, bé per raons d'edat (homes en edat de combatre) o perquè presumptament presentaven senyals físics d'haver intervingut en les hostilitats (rascades a la pell, hematomes, traumatismes i ferides). Les víctimes sempre eren sotmeses a tracte cruel i atacs a la seva dignitat humana com a part d'aquest sistema. També eren sotmeses a tortures i amb molta freqüència es produïen assassinats i desaparicions forçades.

Durant la segona fase (des de mitjan 2000), l'objectiu principal es va aconseguir amb: (1) operacions de càstig massives i sistemàtiques de tipus «incursió», i (2) les denominades «operacions casa per casa», que consistien en detenir il·legalment un gran nombre de civils que acabaven torturats, assassinats o desapareguts. El sistema d'operacions de càstig tipus «incursió» consistia bàsicament en detencions il·legals massives d'homes civils en edat de combatre, els quals eren maltractats indefectiblement o torturats i, en alguns casos, es convertien en víctimes d'assassinat i desaparició forçosa.

La tercera etapa (aproximadament des de 2004) va estar caracteritzada per una transferència progressiva de les funcions de càstig a grups paramilitars formats per persones d'ètnia txetxènia. L'objectiu primordial es va aconseguir mitjançant (1) múltiples detencions il·legals de civils acompanyades de desaparició forçada, tortura i assassinat, i (2) la captura com a ostatges de familiars de militants de facto o sospitosos ser-ho.

Durant totes aquestes etapes, el sistema de centres de detenció il·legal que s'havia instaurat a Txetxènia va facilitar la implementació d'una política que consistia en terroritzar la població i cometre delictes.

No pretenem afirmar que els plans delictius es declarassin obertament i explícitament en tots els casos. Però sense cap mena de dubte hi havia un acord o enteniment mutu evident entre tots els membres d'una organització criminal respecte als delictes dins del seu objectiu delictiu comú.

Tampoc no afirmem que tots els delictes efectivament comesos pel bàndol rus del conflicte o els seus tipus principals fossin part de l'objectiu comú d'una organització criminal, és a dir, que fossin convinguts per tots els membres de l'esmentada organització. No obstant això, sí és segur que els seus membres van compartir, com a mínim, els següents objectius comuns en diferents etapes:

- els assalts sistemàtics i a gran escala contra civils i tiroteigs indiscriminats;
- el fet d'impedir l'evacuació de civils en general o de grups de civils seleccionats per raó d'edat i sexe de la zona on s'estava produint l'atac;
- la pràctica de detencions il·legals massives d'homes en edat de combatre durant les campanyes de «filtració»;
- la pràctica de detencions il·legals massives d'homes en edat de combatre entre la població civil de Txetxènia en el transcurs de les operacions de càstig de tipus «incursió» («neteja integral») i el seu posterior maltractament;

- la pràctica de detencions il·legals de civils durant les denominades «operacions casa per casa»;
- el fet de terroritzar (intimidat) la població civil de Txetxènia i grups particulars (homes en edat de combatre, familiars de presumptes combatents del bàndol enemic, etc.).

Els participants d'una organització criminal conjunta podrien preveure, com a mínim, que aquests delictes fora del pla comú general —incloses execucions extrajudicials de detinguts, desaparicions forçades, tortures greus, saqueig i destrucció de propietats de civils— podien ser comesos per un o més membres d'una organització criminal conjunta i, malgrat tot, van assumir voluntàriament el risc de comissió.

A més, els membres d'un grup criminal (1) van continuar perseguint un objectiu (o objectius) principal comú d'una organització criminal i (2) no necessàriament van prendre les mesures necessàries i raonables per evitar els delictes i castigar-ne els perpetradors quan van ser comesos efectivament i van sortir a la llum pública, malgrat les proves irrefutables de la seva magnitud i gravetat.

Així doncs, una organització criminal com la considerada presenta les característiques de la tercera forma d'organització criminal segons la definició jurisdiccional dels tribunals internacionals de les Nacions Unides.

Vista la naturalesa dels delictes comesos com part de l'objectiu criminal comú, més enllà de qualsevol dubte raonable, i el seu grau d'organització, planificació i perpetració, és evident que aquesta organització criminal estava també formada per funcionaris a qui corresponia prendre les decisions més importants i donar ordres a totes les forces principals que van intervenir en l'execució de les operacions militars. Davant d'aquest fet, el llançament d'atacs sistemàtics contra civils i objectes civils hauria estat impossible sense una comunicació estreta entre els dirigents de les forces operatives, les casernes de l'OGV (Grup Conjunt de Tropes) i els alts comandaments de la 4a Força Aèria de l'SKVU (Circuit Militar del Caucas Nord). Les operacions de «filtració» no haurien estat possibles sense la col·laboració de les forces i unitats militars del Ministeri de l'Interior i el Ministeri de Justícia. Les «neteges integrals» (o «escombrades») no haurien estat possibles sense la col·laboració entre les unitats militars, forces i serveis del Ministeri de l'Interior, les tropes internes, les forces «d'operacions especials» situades al ROIX (Quarter Regional d'Operacions), etc. Aquestes observacions han estat confirmades també amb diverses ordres i declaracions realitzades per funcionaris que són de domini públic. Per tant, hi havia alts càrrecs de l'Exèrcit entre els membres d'una organització criminal amb un rang no inferior al de comandant de l'OGV (Grup Conjunt de Tropes) i els seus subalterns en el comandament nomenats per representar les principals forces, possiblement comandants de grups de soldats i també el cap del ROIX (Quarter Regional d'Operacions) i els seus subalterns en el comandament des de gener de 2001. La implicació d'aquestes persones es desprèn de l'autoritat oficial pròpia del seu càrrec.

La composició d'una organització criminal no era estàtica, sinó que canviava amb el pas del temps a causa de rotacions de personal, canvis en l'estructura administrativa, etc.

Ara per ara, no tenim proves suficients que demostrin que els màxims dirigents de les forces de la Federació russa, inclòs el comandant en cap suprem i el president de la Federació, pertanyen a una organització criminal. Com hem demostrat, la seva presumpta participació en els delictes podria qualificar-se de complicitat.

Ahora, es possible plantejar-se la participació d'alguns ministres de les «forces» de l'Estat en una organització criminal per ser membres del Quarter General Conjunt. Hem deixat també oberta la qüestió sobre la possibilitat que el comandant en cap suprem ordenés cometre delictes. D'acord amb la jurisprudència existent, seria possible comprovar si es van donar les esmentades ordres partint del conjunt de proves indirectes.

En alguns casos, tenim informació sobre persones que, amb independència de la seva actitud respecte a la seva participació o no participació en grups de persones que van cometre delictes a favor d'un objectiu inicial comú, van intervenir en l'execució directa d'elements materials de delictes i van donar ordre que aquests es cometessin.

La situació es complica molt més quan es tracta de la informació que ens permetria identificar els representants del bàndol txetxè del conflicte presumptament responsables d'infringir el dret internacional.

Hi ha, almenys, quatre raons que ho expliquen. La primera és que la majoria de les persones contra les quals hi ha proves convinents que demostren que van organitzar o perpetrar delictes ja són morts. La segona és que els delictes comesos pel bàndol txetxè del conflicte estan de facto «fora de la jurisdicció del bàndol enemic» (a diferència dels delictes comesos per representants del «seu» propi bàndol. És per això que ja s'ha instruït una causa criminal contra la majoria de les persones que continuen vives i de qui se sap que van cometre determinats delictes. El tercer motiu és la falta d'informació necessària sobre l'estructura de la direcció militar i de les persones amb càrrecs d'autoritat. Des de l'inici del període de guerrilles del conflicte armat, les relacions «superior-subordinat» dins de l'estructura de les forces armades de la República txetxena d'Itxkèria van fer-se cada vegada més informals. Paral·lelament, van continuar coexistint, fusionant-se, dividint-se i multiplicant-se les cadenes de comandament. Va començar a sorgir un secretisme cada vegada més gran a causa de la persecució dels familiars de combatents. Fins i tot en les ordres de nomenament de comandants de diferents fronts no s'indicaven els noms reals sinó pseudònims. El quart motiu està en part relacionat amb el tercer. Es tracta de la manca de fonts fidedignes suficients sobre els delictes i les persones que en són responsables. En molts casos fins i tot va resultar impossible atribuir el delicte als representants d'un o altre bàndol. Per aquesta raó vam haver de limitar la nostra investigació als supòsits més fiables, com per exemple la majoria dels casos d'assassinat de funcionaris que treballaven per a l'administració prussesa de Txetxènia.

En conclusió, actualment estem en posició d'establir els presumptes perpetradors dels delictes en qüestió que continuen vius i en llibertat en casos comptats. En general hem de basar-nos en informació estreta dels casos oficials russos.

Una vegada exposats els principis generals anteriors, demostrem que és possible realitzar la tasca d'identificació de presumptes responsables dels delictes mitjançant l'anàlisi de determinats delictes i grups de perpetradors. Seleccionem els casos basant-nos sobretot en el principi que tenim fonaments de fet suficients que ens permeten formular conclusions raonables sobre la presumpta responsabilitat de diverses persones i sobre els tipus de responsabilitat segons el principi de prima facie. Hem seleccionat dues operacions de càstig a tall d'exemple. Ambdues

presenten la característica de matances de civils com a patró. Són operacions de càstig executades a la població de Novie Aldi (el 5 de febrer de 2000) i a la població d'Alkhan-Iurt (entre l'1 i el 19 de desembre de 1999).

Entre altres exemples, hi ha atacs indiscriminats a civils en forma d'atacs amb foc (al poble de Katir-Iurt el 5 de febrer de 2000 i a Grozni el 20 d'octubre de 1999).

També hi ha casos de delictes d'obstaculització a l'evacuació de civils de la zona d'atacs massius amb foc durant el període de la tardor i hivern de 1999, atacs a civils en forma d'operacions de càstig desenvolupades de 2000 a 2002 amb la característica recurrent de detencions il·legals massives de civils, com també una operació de represàlia duta a terme al poble de Borojdinivskaia. El resultat d'aquesta anàlisi va ser la identificació de diversos presumptes responsables. A continuació estudiem el problema de la presumpta responsabilitat de persones que es troben al nivell més alt de la cadena de comandament de les forces que van intervenir en el conflicte armat per part del bàndol rus: el president de la Federació russa i membres del Quarter General d'Operacions.

Tots els exemples abans esmentats inclouen una explicació detallada de tots els arguments en què es va fonamentar la determinació de la presumpta responsabilitat de persones concretes i les formes específiques d'aquesta responsabilitat.

Així mateix, tractem breument alguns incidents que considerem que plantegen la qüestió de la responsabilitat pels delictes a què hem fet referència anteriorment. En aquesta llista no incloem arguments detallats, sinó únicament referències a les circumstàncies de fet prèviament resumides. L'objectiu era delimitar l'àmbit del treball per tal de desenvolupar el tema.

Els lectors poden trobar la llista detallada en la versió completa de l'estudi, disponible en rus.

Conclusions i punts finals de la investigació

Les circumstàncies de fet que vam considerar de conformitat amb les normes pertinents del dret internacional demostren que els delictes internacionals comesos durant els conflictes armats rusotxetxens que van tenir lloc l'última dècada del segle xx i la primera del segle XXI compleixen tots els criteris necessaris de crims militars i crims de lesa humanitat, com també els criteris de delictes internacionals com la tortura.

Tots els delictes considerats estaven tipificats com a tals pel dret internacional consuetudinari en el moment en què van tenir lloc. D'acord amb el principi de prevalença del dret penal internacional sobre el nacional, tots els sospitosos poden ser enjudiciats amb independència de si les seves accions estan tipificades com a delicte pel dret nacional de la Federació russa.

Els delictes comesos són tan greus que no poden quedar impunes. Tampoc no hi ha període de prescripció d'aquests delictes. Això significa que els responsables poden i han de ser portats davant la justícia.

Els dos bàndols del conflicte armat van cometre delictes militars i crims de lesa humanitat. Tanmateix, la majoria dels responsables del bàndol txetxè del conflicte han mort o han estat condemnats a penes de presó en diferents règims de conformitat amb la legislació nacional. D'altra banda, una aclaparadora majoria d'autors de fets delictius que representaven l'Estat rus gaudeixen d'immunitat. La Federació russa ha ignorat en tot moment la seva obligació internacional de jutjar aquestes persones d'acord amb la llei. A milers o a desenes de milers de víctimes se'ls continua negant l'accés a la justícia.

Per això podria aplicar-se el principi d'universalitat als fets delictius que considerem en la nostra investigació. Segons aquest principi, qualsevol Estat, grup d'Estats o la comunitat internacional en general tenen dret a processar els sospitosos d'haver comès aquests delictes.

Aquest dret pot ser exercit pels Estats mitjançant la creació d'un Tribunal Penal Internacional especial (previst per la Resolució N1323, de 2 d'abril de 2003, de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa) o d'un tribunal internacionalitzat (mixt, nacional-internacional).

De la mateixa manera, aquest dret pot ser exercit per qualsevol Estat a través del seu sistema judicial, sense importar la nacionalitat del sospitós o la víctima i sense que sigui necessària una relació significativa entre l'Estat en qüestió i els delictes comesos. Aquesta possibilitat es veu limitada per la immunitat de què gaudeixen diversos funcionaris del govern en funcions (per exemple, el cap de govern) davant l'enjudiciament penal per part de tribunals estrangers (però no internacionals!).

Gràcies al bon nombre de testimonis que han relatat amb tot detall les atrocitats comeses, hem pogut posar nom a algunes de les persones que haurien de ser portades davant dels tribunals en primer lloc en cas que s'apliqui qualsevol de les formes jurisdiccionals abans indicades. Val a dir que la llista no és, ni de bon tros, completa. Només conté dades d'aquelles persones la presumpta implicació de les quals en delictes és més que evident. Amb tot, és important el fet que inclou noms tant de perpetradors directes de rangs baixos i intermedis i d'organitzadors dels

delictes com de militars i funcionaris còmplices de rangs bastant alts. La base de dades que hem recopilat ofereix informació suficient per presentar càrrecs contra algunes d'aquestes persones de conformitat amb el principi de prima facie. Això és perfectament possible, sempre que els testimonis i víctimes identificats estiguin disposats a ratificar els seus testimonis davant d'un tribunal i que els fonaments de fet recollits es puguin sintetitzar adequadament.

Dins del grup identificat de presumptes sospitosos hi ha molts noms de màxims dirigents en funcions dels òrgans executius russos. Un d'ells, Vladímir Putin, és el cap de govern de iure i el cap d'Estat de facto. Per tots és sabut que Dmitri Medvédev és, amb prou feines, una figura presidencial i que les seves «facultats presidencials» són purament simbòliques. No obstant això, aquesta circumstància fa impossible (per ara) que s'apliquin les dues formes de competència abans esmentades per dificultats evidents. És pràcticament impossible imaginar, si més no, que les autoritats russes actuals puguin votar a favor de la creació del Tribunal Especial per a Txetxènia en el Consell de Seguretat de les Nacions Unides. És altament improbable que elevin a les Nacions Unides la sol·licitud d'establir un tribunal mixt o que, almenys, reconeguin la jurisdicció del Tribunal Penal Internacional d'acord amb l'article 12 (3) de l'Estatut de Roma. Si així ho fessin, molts d'ells haurien de prestar declaració l'endemà mateix o marxar de vacances per sempre a països amb un règim de «democràcia sobirana» com Corea del Nord, Veneçuela o Cuba.

Tenint en compte això que acabem de dir, l'única manera legítima que tenen les víctimes i les organitzacions de drets humans d'aconseguir que es faci justícia és començant a preparar els casos per al futur Tribunal Internacional i, alhora, exigir que els criminals siguin enjudiciats per tribunals penals en aquells països amb legislacions que contemplin la jurisdicció universal.

Ara per ara, el poder d'aquells que cometen crims al Caucas Nord i esclafen amb fúria els brots de llibertat a Rússia sembla indestructible. Tot i així, durant els dos anys en què vam escriure el llibre va sorgir un moviment d'oposició a Rússia. No es tracta d'una farsa d'oposició que s'ha habituat a rebre l'aprovació dels seus «adversaris» al Kremlin, sinó d'una oposició que nega amb raó la legitimitat del règim actual i que intenta tornar a la política pública. També és cert, malgrat tot, que és una oposició encara feble. Però la roda de la història gira cada vegada més ràpid. Les forces que avui desperten un somriure sarcàstic entre els escèptics poden convertir-se en una autèntica potència en el futur. És molt important disposar de proves fidedignes i tenir una visió clara dels mecanismes d'enjudiciament dels delinqüents en els tribunals per quan tinguem la possibilitat real de portar els criminals davant de la justícia. En aquesta línia, proposem aplicar la jurisdicció pels delictes analitzats en l'estudi mitjançant un tribunal mixt nacional-internacional que agafi com a model el Tribunal Especial per a Sierra Leone.

Així mateix, les conclusions d'aquest estudi plantegen problemes que s'han de solucionar (o començar a solucionar-se) tot seguit. Seria convenient que fossin plantejats a diverses persones públiques i a organitzacions.

a. A les organitzacions internacionals

Ens adreçem a les organitzacions internacionals i interparlamentàries dels Estats democràtics i proposem que creïn una comissió permanent facultada per investigar els fets. Òbviament, no ens referim a una «comissió de supervisió» ordinària encarregada únicament d'elaborar informes que acostumen a oblidar-se l'endemà de ser examinats. Ens referim, en realitat, a un treball a llarg termini per tal de documentar exhaustivament els delictes comesos. Cal demanar i pro-

cessar les proves de manera que siguin admeses per tribunals penals. Les esmentades proves també s'hauran d'introduir en una única base de dades.

És molt poc probable que les autoritats russes acceptin col·laborar en aquesta comissió. Som plenament conscients que aquesta comissió no podrà efectuar cap investigació eficaç al lloc dels fets en un futur pròxim. Tanmateix, es podrà comptar amb (a) les organitzacions no governamentals franques i directes que accediran de grat a col·laborar amb la comissió i a proporcionar totes les bases de dades a la seva disposició, i també podran realitzar «investigacions de camp» al Caucas Nord seguint les normes que pugui definir la comissió (també hi hauria la possibilitat que treballassin en nom de la comissió conforme a una missió específica assignada); (b) les víctimes i els testimonis, inclosos els representants de la gran diàspora txetxena, i (c) possiblement els líders txetxens moderats i europeistes amb residència a l'estranger.

Les activitats de la comissió no haurien de estar limitades temporalment. Els seus objectius serien investigar els delictes exhaustivament i pacientment, crear una base de dades unificada i possiblement prendre les mesures necessàries per dur davant la justícia els presumptes sospitosos. Això serà possible, sobretot, en cas que aquests darrers es traslladin a l'estranger de forma temporal o definitiva o si es preveu que viatjaran a l'estranger, especialment a països membres de la Unió Europea i altres països democràtics que hagin introduït les normes de la jurisdicció universal en la seva legislació nacional. Evidentment, els resultats de les diferents etapes de treball de la comissió s'haurien de plasmar resumidament en informes periòdics (preferentment anuals). Aquesta tasca contribuirà a desenvolupar la política de la comunitat internacional respecte als presumptes criminals. Tanmateix, part de la informació recopilada haurà de tenir un tractament estrictament confidencial per proporcionar a víctimes i a testimonis el nivell de seguretat necessari i garantir l'eficàcia de l'eventual enjudiciament dels sospitosos.

Òbviament, aquestes activitats requeriran un finançament considerable (també amb recursos privats), com també la col·laboració d'especialistes d'alt nivell en matèria de dret penal internacional i de les legislacions nacionals dels diferents països.

b. Als governs i les autoritats judicials dels Estats democràtics

Fem una crida als governs i autoritats judicials dels Estats democràtics perquè apliquin amb major freqüència els mecanismes de jurisdicció universal contra sospitosos d'haver comès delictes internacionals, també en el context del conflicte armat rus-txetxè. Esperem, així mateix, que aquests polítics siguin més conseqüents en la seva postura respecte a les persones sospitoses dels esmentats delictes.

c. A les organitzacions no governamentals de defensa dels drets humans russes, estrangeres i internacionals

Assumim que la nostra crida pot no ser atesa per les autoritats de la comunitat internacional, en tractar-se d'assumptes delicats de caire polític. Per això, instem novament els nostres col·legues a crear un òrgan no governamental especial. L'objectiu d'aquesta entitat seria documentar exhaustivament els delictes i formular els càrrecs per jutjar els presumptes delinqüents tant en tribunals internacionals com en tribunals mixtos degudament constituïts (a llarg termini) i en els tribunals d'aquells països posseïdors de lleis ben definides en matèria de jurisdicció universal (a curt termini).

Encara que la creació del Tribunal Internacional o d'un tribunal de competència mixta nacional-internacional pot considerar-se l'objectiu últim d'aquest òrgan, les proves obtingudes podrien constituir fonament per a l'enjudiciament d'acord amb els principis de la jurisdicció universal. És important que, almenys, es creïn el més aviat possible les condicions que facin possible que els perpetradors no se sentin segurs i considerin la possibilitat de ser jutjats com una mena d'època de Dàmocles. Un altre resultat d'aquesta estratègia seria dirigir novament l'atenció de l'opinió pública internacional als delictes que s'han comès i es continuen cometent al Caucas Nord.

Aquest òrgan podria adoptar la forma d'una comissió permanent, una aliança d'ONG o una ONG independent fundada i finançada per tots els participants en el projecte. Entre els fundadors o participants efectius d'aquest òrgan també poden haver-hi universitats, facultats de Dret, associacions professionals i associacions d'advocats.

Segons el nostre parer, aquest òrgan s'hauria de crear encara que les organitzacions intergovernamentals i interparlamentàries donessin suport a la nostra proposta. L'existència i col·laboració paral·lela de dos serveis d'investigació, un de no governamental i un altre d'internacional, obligarà aquest darrer, com a mínim, a treballar amb més eficàcia i servir de possible obstacle davant aquelles decisions que es prenen fonamentades no en les lleis, sinó en la «política real».

Creiem convenient que aquest òrgan treballi paral·lelament en els àmbits següents:

- L'obtenció i custòdia de proves de delictes, inclosos testimonis escrits, autèntics i rubricats (si és possible davant de notari) complementats per testimonis gravats en vídeo de víctimes i testimonis dels delictes, certificats de defunció, certificats mèdics i altra documentació mèdica, fotografies i filmacions, etc. La recopilació i comprovació de les proves s'ha de dur a terme tant a dins com a fora de Rússia, en països que hagin donat asil a txetxens.
- L'anàlisi continuada i sistemàtica de les fonts públiques d'informació sobre presumptes responsables: grups, dependències i òrgans de comandament militars implicats en la perpetració de delictes.
- L'elaboració d'una base de dades unificada de delictes, inclosos fets delictius comesos durant la «primera» guerra txetxena de 1994 a 1996 i en el context del conflicte als territoris pròxims a Txetxènia i en centres de detenció i privació de llibertat d'altres regions de Rússia. Creiem que el mètode contextual i integrador emprat en aquest estudi pot servir de base metodològica per a noves investigacions. S'haurà d'adaptar quant a l'àmbit geogràfic i temporal. Podria crear-se una base de dades unificada a partir de les taules estadístiques elaborades pel nostre equip d'investigació. El contingut d'aquesta base de dades serien totes les proves disponibles i informació sobre cada delicte concret, categories de delictes i pautes de conducta delictiva, com també sobre individus i unitats implicades en la comissió dels delictes. Per tal de protegir les víctimes, els testimonis i la mateixa informació, aquesta base de dades unificada s'hauria d'elaborar fora del territori de la Federació russa, possiblement en les instal·lacions d'alguna ONG que participi en el desenvolupament del projecte o en una de les universitats. Tots els originals de la documentació obtinguda es remetrien també a aquestes instal·lacions.
- El desenvolupament de possibles estratègies d'enjudiciament a través d'un futur Tribunal Internacional o de competència mixta o a través de tribunals nacionals de països que comptin amb disposicions legislatives basades en els principis de la jurisdicció universal.

- La preparació de casos amb perspectives d'instruir-los als països amb la legislació pertinent en matèria de jurisdicció universal; portar els esmentats casos davant dels tribunals i òrgans d'investigació dels esmentats països, inclosos aquells casos en els quals els sospitosos es trobin al seu territori o s'hi esperi l'arribada. Aquesta és la part més difícil, ja que requereix l'ús de la llengua (text) d'una legislació nacional (per escrit i en totes les fases del judici), la traducció de tota la documentació necessària a la llengua nacional, la intervenció d'advocats locals, etc. Per tal d'avançar en aquesta àrea del desenvolupament del projecte, caldrà crear una extensa xarxa internacional integrada principalment per ONG de drets humans, universitats, associacions jurídiques, empreses privades, etc. nacionals. Evidentment, caldrà fer un gran esforç per elaborar un banc de casos que pugui ser desenvolupat en diferents països en funció d'una situació particular.
- L'elaboració d'informes públics periòdics sobre els resultats del treball dut a terme (sense incloure informació que pugui perjudicar les víctimes i testimonis o l'eficàcia d'una acusació preparada).
- La difusió dels principis i mecanismes de la justícia internacional i la jurisdicció universal; sensibilització.

L'últim punt planteja la creació d'una xarxa internacional d'organitzacions de drets humans, grups de víctimes i experts en dret penal internacional i nacional que puguin promoure i contribuir a l'aplicació de la justícia penal universal. En vista del ràpid desenvolupament del dret penal internacional i de la jurisdicció universal en aquests darrers anys, creiem que aquesta tasca és oportuna i factible. Arreu del món, hi ha desenes de milers de víctimes de crims de guerra, crims de lesa humanitat, tortures, neteges ètniques i genocidi. Algunes d'aquestes víctimes han format els seus propis grups de suport i associacions (també a Txetxènia, com l'associació pública de víctimes d'una operació de «neteja» duta a terme a la població de Novie Aldi el 5 de febrer de 2000). Algunes han tingut una experiència excepcionalment positiva amb la justícia (com a Xile, Argentina i Bòsnia i Hercegovina). La xarxa creada per Txetxènia podria encarregar-se d'afers com, per exemple, unir els esforços d'aquests grups, intercanviar experiències, coordinar esforços, convidar advocats destacats i organitzacions de drets humans actives a col·laborar, definir una estratègia comuna de lluita contra la impunitat o mantenir-se en comunicació amb el Tribunal Penal Internacional, tribunals nacionals i tribunals de competència mixta.

Evidentment, només es podran aconseguir resultats tangibles si les activitats d'aquesta xarxa internacional es coordinen adequadament. Cal assenyalar que el treball programat no té precedents en la història del moviment internacional pro drets humans quant a objectius ni abast previstos. Només és comparable amb la col·laboració desinteressada de desenes d'estudiants i advocats a la Comissió de les Nacions Unides sobre delictes comesos a l'exIugoslàvia, creada de conformitat amb la Resolució N780, de 6 d'octubre de 1992. De fet, una organització com aquesta haurà d'assumir les funcions de diversos departaments existents en els tribunals internacionals, com la fiscalia (en la mesura de les seves possibilitats i en el marc dels mecanismes de consulta pública), un departament de víctimes i testimonis, de mitjans i informació, etc.; aquesta tasca, evidentment, suposarà més d'un any de conjunció d'esforços d'una àmplia aliança de grups nacionals i internacionals de drets humans.

Tot i així, creiem que la campanya de «localització» de presumptes criminals de guerra podrà començar en un termini de tres o quatre anys. Aquesta campanya serà comparable a les activitats realitzades pel «Centre de Documentació» fundat per Simon Wiesenthal. Creiem que la comunitat de drets humans no ha de tenir por d'assumir tasques tan ambicioses.

d. A l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa

Si l'Assemblea Parlamentària no considera viable o oportuna la creació de la comissió d'investigació que hem proposat, preguem aleshores als seus diputats que almenys donin suport al treball de l'òrgan no governamental a què ens referim en el paràgraf anterior. Sobretot perquè el seu treball tindrà com a finalitat l'aplicació de la Resolució N1323 de l'Assemblea Parlamentària. Aquest suport podria declarar-se expressament en el text d'una de les resolucions relatives a la situació dels drets humans a Rússia. A més, això serviria d'«escut» per protegir les persones que duren a terme investigacions públiques a Rússia.

Instem, així mateix, els òrgans del Consell d'Europa a donar suport a aquesta iniciativa amb els mitjans financers, logístics o d'un altre tipus necessaris.

e. A l'oposició russa

Creiem que una de les prioritats de l'oposició democràtica a Rússia hauria de ser processar els responsables de delictes internacionals en el context del conflicte armat de Txetxènia i altres delictes atroços que atempten contra els drets humans en altres contextos. Creiem que el desenvolupament de mecanismes que permetin aquest processament (com l'estatut d'un Tribunal Especial o una llei específica que en reguli el funcionament) s'ha d'incloure entre les activitats jurídiques de les organitzacions i aliances que formen l'oposició al règim. Estem disposats a participar en l'elaboració i els debats de projectes de llei d'aquest tipus i a convidar especialistes i experts que vulguin col·laborar en qualitat d'assessors.

Abreviatures utilitzades:

OGV: el Grup Conjunt de Tropes (Forces) va ser creat pel decret presidencial N1255, de 23 de setembre de 1999, per realitzar operacions antiterroristes en territori del Caucas Nord.

OIX. El Quarter General d'Operacions va ser creat pel decret presidencial N1255, de 23 de setembre de 1999, per gestionar les operacions antiterroristes en territori del Caucas Nord.

ROIX. El Quarter Regional d'Operacions va ser creat pel decret presidencial N61, de 22 de gener de 2001.

OG. Grups d'operacions (dins de l'OGV).

VOGOiP. Grup d'operacions temporal d'organismes i unitats del Ministeri de l'Interior de la Federació russa al territori del Caucas Nord. Va ser creat per l'ordre ministerial N416 dsp, de 22 d'abril de 2000.

